

Oikeushenkilön rangaistusvastuu – nykytila ja kehittämistarpeet

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2020:22

Oikeushenkilön rangaistusvastuu – nykytila ja kehittämistarpeet

Oikeusministeriö

ISBN PDF: 978-952-259-826-4
Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö
Julkaisutuotanto

Helsinki 2020

Kuvailulehti

Julkaisija	Oikeusministeriö	22.1.2021	
Tekijät	Jussi Tapani		
Julkaisun nimi	Oikeushenkilön rangaistusvastuu – nykytila ja kehittämistarpeet		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2020:22		
Diaari/hankenumero	VN/11658/2020	Teema	Selvityksiä ja ohjeita
ISBN PDF	978-952-259-826-4	ISSN PDF	2490-0990
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-826-4		
Sivumäärä	64	Kieli	suomi
Asiasanat	rangaistusvastuu, oikeushenkilö, oikeuskäytäntö, rikokset, vastuu, oikeudellinen sääntely, kehittämistutkimus		
Tiivistelmä	<p>Raportissa on selvitetty, mistä oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevien vaatimusten ja asioiden vähäisyys sekä niiden keskittyminen työturvallisuusrikoksiin johtuu. Tarkastelu on kohdistettu niihin tosiasiallisiin ja oikeudellisiin seikkoihin, joiden voidaan arvioida vaikuttaneen nykytilan muodostumiseen.</p> <p>Raportissa tarkastellaan aluksi oikeushenkilön rangaistusvastuun oikeudellista sääntelyä ja systematiikkaa, oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisesta saatavissa olevaa tilasto- ja tutkimustietoa sekä keskeistä oikeuskäytäntöä. Sen jälkeen luodaan katsaus oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeviin lainsäädännöllisiin ratkaisuihin, jotka löytyvät Suomen oikeusjärjestystä lähellä olevien vertailumaista eli Ruotsista, Norjasta, Tanskasta ja Saksan liittotasavallasta.</p> <p>Lopuksi analysoidaan selvitystyön aikana tunnistettuja kehittämiskohteita ja pohditaan oikeushenkilön rangaistusvastuuseen liittyviä aineellisia ja menettelyllisiä kehittämismahdollisuuksia. Raportissa esitetään harkittavaksi jatkovalmistelun käynnistämistä muun muassa oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalasta, yhteisöosakon asteikosta, syyteneuvottelusääntelyn soveltamisalasta ja syyttäjätoimivallasta.</p>		
Kustantaja	Oikeusministeriö		
Julkaisun myynti/jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Justitieministeriet	22.1.2021
Författare	Jussi Tapani	
Publikationens titel	Straffansvar för juridiska personer - nuläge och utvecklingsbehov	
Publikationsseriens namn och nummer	Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2020:22	
Diarie-/projektnummer	VN/11658/2020	Tema Utredningar och anvisningar
ISBN PDF	978-952-259-826-4	ISSN PDF 2490-0990
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-826-4	
Sidantal	64	Språk finska
Nyckelord	straffansvar, juridisk person, rättspraxis, brott, ansvar, rättslig reglering, utvecklingsundersökning	
Referat	<p>I rapporten utreds orsakerna till att antalet krav och ärenden som gäller juridiska personers straffansvar är litet och att dessa ärenden främst gäller arbetarskyddsbrott. Utredningen fokuserar på de faktiska och rättsliga omständigheter som kan bedömas ha inverkat på nuläget.</p> <p>Rapporten börjar med en genomgång av den rättsliga regleringen som gäller juridiska personers straffansvar och regleringens systematik, statistik och forskningsdata om tillämpningen av bestämmelserna om juridiska personers straffansvar samt central rättspraxis. Därefter ges en översikt över de lagstiftningslösningar som gäller juridiska personers straffansvar i jämförelseländer som i fråga om sin rättsordning ligger nära Finland, dvs. Sverige, Norge, Danmark och Förbundsrepubliken Tyskland.</p> <p>Slutligen analyseras utvecklingsbehov som identifierats under arbetet och bedöms möjligheterna till materiell och processuell utveckling av juridiska personers straffansvar. I rapporten föreslås att man överväger att inleda fortsatt beredning bland annat i fråga om tillämpningsområdet för juridiska personers straffansvar, skalan för samfundsböter, tillämpningsområdet för bestämmelserna om åtalsuppgörelse och åklagarnas behörighet.</p>	
Förläggare	Justitieministeriet	
Beställningar/distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi	

Sisältö

1	Tausta ja selvitystyön toteuttaminen	7
2	Nykytila	9
2.1	Oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisala	9
2.2	Vastuuedellytykset	15
2.3	Yhteisösakon mittaaminen	18
3	Oikeuskäytäntö	22
3.1	Yleistä	22
3.2	Korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntö	23
4	Tilastot ja empiirinen aineisto	27
4.1	Oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevat tuomiot.....	27
4.2	Työturvallisuusrikokset oikeuskäytännössä	29
4.3	Ympäristörikokset oikeuskäytännössä	31
5	Kansainväliset sääntelyratkaisut	32
5.1	Ruotsi	32
5.2	Norja.....	35
5.3	Tanska	37
5.4	Saksan liittotasavalta	38
5.5	Muut vertailevat näkökohdat	41
6	Hallinnolliset seuraamusmaksut.....	43
7	Käytännön toimijoiden näkemykset	45
7.1	Yleistä	45
7.2	Keskeiset havainnot	45

7.3	Muuta	48
8	Arvio kehittämiskohteista	50
8.1	Säätelytekniikka	50
8.2	Syyteneuvottelusäätely	52
8.3	Yhteisösakon rahamäärien muuttaminen	53
8.4	Syyttäjän toimivallan laajentaminen	55
8.5	Yhteisösakon vaatiminen ja johdon osallisuutta koskeva tulkinta	56
8.6	Viranomaiskäytännöt ja koulutus.....	58
	Lähdeluettelo	59

1 Tausta ja selvitystyön toteuttaminen

Oikeusministeriö on asettanut minut 11.5.2020 selvityshenkilöksi arvioimaan oikeushenkilön rangaistusvastuun varsin suppeaa käyttöä ja sen syitä. Selvitystyöstä laadittu raportti on toimitettava oikeusministeriölle 31.12.2020 mennessä.

Tehtävänannon mukaan selvityksessä on tarkoitus selvittää, mistä oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevien vaatimusten ja asioiden vähäisyys sekä niiden keskittyminen varsin selvästi työturvallisuusrikoksiin johtuu. Tällöin selvitystyössä on otettava huomioon sekä tosiasialliset että oikeudelliset seikat. Huomiota voidaan vertailevasti kiinnittää myös oikeushenkilön rangaistusvastuun hyödyntämiseen ulkomailla sekä oikeushenkilöiden sanktiointiin hallinnollisesti. Selvityksessä tulee myös arvioida sitä, onko esitetyn kaltaisella oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisen tilanteella merkitystä vastuunmuotoa koskevien kansainvälisten ja eurooppalaisten velvoitteiden näkökulmasta.

Selvityksessä on tarkoitus esittää oikeushenkilön rangaistusvastuuta menettelyllisesti ja aineellisesti koskevia tosiasiallisia ja oikeudellisia kehittämiskohteita sekä niitä koskevia kehittämissuhteita.

Raportin työnimenä on ”Oikeushenkilön rangaistusvastuu – nykytila ja kehittämistarpeet”, ja raportin rakenne on seuraava. Tarkastelen aluksi oikeushenkilön rangaistusvastuun oikeudellista sääntelyä ja systematiikkaa, oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisesta saatavissa olevaa tilasto- ja tutkimustietoa sekä keskeistä oikeuskäytäntöä. Sen jälkeen luon katsauksen oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeviin lainsäädännöllisiin ratkaisuihin, jotka löytyvät Suomen oikeusjärjestystä lähellä olevien vertailumaista. Olen valinnut lähemmän tarkastelun kohteeksi Ruotsin, Norjan, Tanskan ja Saksan liittotasavallan. Tämän jälkeen keskityn analysoimaan selvitystyön aikana tunnistamani kehittämiskohteita ja pohdin, miten oikeushenkilön rangaistusvastuuseen liittyviä aineellisia ja menettelyllisiä kehittämismahdollisuuksia.

Olen perehtynyt oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamiseen liittyviin oikeudellisiin ja tosiasiallisiin teemoihin yhtäältä kirjallisen aineiston avulla ja toisaalta haastatteleamalla rikosprosessin eri rooleissa toimivia asiantuntijoita ja tutkijoita. Kiitän erityisesti Anne Alvesalo-Kuusta, Pia Hagaa, Heli Korkka-Knutsia, Hanna Malikia, Sampsa Marttilaa, Matti Nissistä, Heidi Nurmela, Maritta Pakarista, Mirjami Pasa, Jukka Paloheimoa, Satu Saarensolaa ja Tuire Tamminiemeä sekä lukuisia muita teemasta arvokkaita näkemyksiään esittäneitä rikosprosessin ammattilaisia. Kiitän myös Jussi Matikkalaa raportin käsikirjoituksen kommentoinnista.

Turussa, 3.12.2020

Jussi Tapani

Oikeusneuvos

2 Nykytila

2.1 Oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisala

Oikeushenkilön rangaistusvastuu otettiin Suomessa käyttöön 1.9.1995,¹ jolloin rikoslain (RL) 9 lukuun (743/1995) sisällytettiin uudenlaista vastuu- ja seuraamusmuotoa koskevat säännökset. Samassa yhteydessä rikoslain erityisen osan muutamiin lukuihin lisättiin uuden seuraamuslajin soveltamisalaa koskevat säännökset. Suomessa omaksuttu sääntelyratkaisu tarkoittaa sitä, että rikoslain ulkopuolisten säännösten noudattamista ei ole mahdollista tehostaa yhteisönsakon uhalla.²

Rikoslain 9 lukuun on koottu säännökset yksilövastuusta erillisestä, oikeushenkilöitä koskevasta seuraamuslajista ja sen tuomitsemisen edellytyksistä. Luku sisältää säännökset *vastuurakenteesta* (RL 9:1–3), oikeushenkilölle tuomittavan seuraamuksen eli yhteisönsakon *määräämisen perusteista* (RL 9:5–6, 8) sekä *toimenpiteistä luopumisesta* ja *muista prosessuaalisista kysymyksistä* (RL 9:4,7 ja 10).

Oikeushenkilön rangaistusvastuu ulottui alun perin 16 rikoslajiin, joista osa oli saman rikostyyppin eri törkeysasteita. Lain esitöistä käy nimenomaisesti ilmi, että uuden vastuu- ja seuraamusmuodon soveltamisessa haluttiin lähteä liikkeelle varovaisesti – etenkin, jos tilannetta tarkastellaan jäljempänä esitettävällä tavalla nykyisen soveltamisalan näkökulmasta. Tavoitteena oli tuolloin, että soveltamisala kattaisi lähinnä vakavimmat oikeushenkilön toiminnassa tehdyt rikoslakirikokset. Uuden vastuumuodon tarve nähtiin ilmeisimmäksi väljästi ymmärretyllä tavalla taloudellisessa rikollisuudessa.³

Rikoslain erityisen osat luvut sisältävät nykyisin alkuperäiseen sääntelyyn verrattuna lähes kymmenkertaisen määrän rikoksia, joihin voidaan soveltaa oikeushenkilön rangaistusvastuuta. Soveltamisalan täsmällinen määrittäminen ei ole kuitenkaan helppo tehtävä edellä kuvatun sääntelytekniikan takia. Olen päätenyt laskelmissani siihen,

---

¹ Ks. oikeushenkilön rangaistusvastuun lainsäädäntöhistoriasta tiivistetysti Lähteenmäki et al. 2016 s. 1057–1059.

² HE 95/1993 vp s. 28.

³ Ks. HE 95/1993 vp s. 25. Vrt. ajattelutavan muuttumisesta HE 53/2002 vp s. 25, jossa käydään läpi niitä argumentteja, jotka perustelevat oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan ulottamisen työturvallisuusrikokseen.

että oikeushenkilön rangaistusvastuu kattaa nykyisin yhteensä 140 rikosta: RL 11:15, 2 kpl; RL 16:18, 4 kpl; RL 17:24, 15 kpl; RL 20:13, 3 kpl; RL 24:13, 1 kpl; RL 25:10, 3 kpl; RL 29:10, 6 kpl; RL 30:13, 10 kpl; RL 32:14, 6 kpl; RL 33:7, 3 kpl; RL 34:13, 3 kpl; 34a:8, 12/32 kpl;⁴ RL 35:8, 2 kpl; RL 36:9, 2 kpl; RL 37:14, 8 kpl; RL 38:12, 8 kpl; RL 44:17, 3 kpl; RL 46:13, 5 kpl; RL 47:9, 2 kpl; RL 48:9, 7 kpl; RL 48a:6a, 1 kpl; RL 49:7, 1 kpl; RL 50:8, 5 kpl; RL 50a:5, 2 kpl; RL 51:8, 6 kpl.

Soveltamisalan laajentumisen taustalla voidaan erottaa yhtäältä kotoperäisiä syitä ja toisaalta kansainvälisten velvoitteiden täytäntöönpanoon liittyviä perusteita. Tarkastelen kolmen esimerkin avulla sitä, millaisia oikeudellisia perusteita soveltamisalan laajentamisen taustalla voi olla. Käsitykseni mukaan lainsäädännölliseen taustaan liittyvät seikat voivat osaltaan selittää sitä, miten usein ja millaisissa tilanteissa oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeva harkinta ajankohtaistuu ja millaiseksi soveltamiskäytäntö muodostuu kyseisessä rikostyyppissä.

Ensimmäinen esimerkki koskee RL 34 a luvussa rangaistavaksi säädettyjä terrorismirikoksia, joita koskevat säännökset tulivat voimaan 1.2.2003 (17/2003). Oikeushenkilön rangaistusvastuu koskee RL 34 a luvun 8 §:n mukaan kaikkia kyseisessä luvussa rangaistavaksi säädettyjä rikoksia. Sen lisäksi soveltamisalaa on laajennettu 15.11.2018 alkaen (874/2018) RL 34 a luvun 8 §:n 2 momenttiin tehdyllä muutoksella.⁵

Lain esitöissä käydään läpi terrorismin torjumisesta annetun Euroopan unionin neuvoston puitepäätöksen (2002/475/YOS)⁶ asettamia velvollisuuksia, jotka vaikuttavat oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan laajuuteen. Perusteluissa tuodaan esille, että oikeushenkilön rangaistusvastuu ei sovellu kovin hyvin sellaisiin tekoihin, joissa vain luonnollinen henkilö on perinteisesti voinut olla tekijänä. Esimerkkinä tällaisesta rikostyyppistä on tahallinen henkirikos. Soveltamisalan ulottamista kaikkiin RL 34 a luvussa rangaistavaksi säädettyihin tekoihin perustellaan kahdella argumentilla. Puitepäätös asettaa ensinnäkin velvollisuuden ulottaa oikeushenkilön rangaistusvastuu 1–4 artiklassa tarkoitettuihin rikoksiin. Toiseksi on ajateltavissa, että terroristisessa

---

⁴ Kiinnitän erityistä huomiota siihen, että RL 34a:1 laajentaa soveltamisalaa moniin sellaisiin rikoksiin, jotka eivät muuten kuuluisi oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalaan, mutta terroristisessa tarkoituksessa tehtyinä ne sisältyvät soveltamisalaan. Tällaisia rikoksia on yhteensä 20 kappaletta, joten RL 34a:8:n mukainen kokonaismäärä on 32 kappaletta.

⁵ Ks. tarkemmin HE 30/2018 vp s. 60–62.

⁶ EYVL L 164, 22.6.2002, s. 3–7.

tarkoituksessa tehdyt rikokset voitaisiin tehdä oikeushenkilön ollessa osallisena tai oikeushenkilön puolesta tai hyväksi. Esitöissä on mainittu tässä yhteydessä terrorismin rahoittaminen.⁷

Toinen esimerkki koskee työturvallisuusrikoksen sisällyttämistä oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalaan 1.4.2003 alkaen (RL 47:9, 61/2003).⁸ Lain esitöissä perustellaan työrikosten ottamista yhteisövastuun piiriin muun muassa sillä, että se lisäisi todennäköisesti tuomittavien yhteisösakkojen vuosittaista lukumäärää, joka olisi tuossa vaiheessa hyvin alhainen. Sen lisäksi soveltamisalan laajentamista puoltaa rikosten luonne: työrikosten tekokontekstina on tyypillisesti oikeushenkilön toiminta, tekoihin liittyy usein merkittäviä taloudellisia intressejä, rikoksia voi selittää etujen ja haittojen punninta, ja rikosoikeudellista vastuuta on toisinaan vaikea kohdistaa luonnolliseen henkilöön. Näin ollen oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevien säännösten on katsottu voivan tehostaa työoikeudellisten normien noudattamista oikeushenkilöiden toiminnassa.⁹ Soveltamisalaa ei kuitenkaan ulotettu kaikkiin RL 47 luvun työrikoksiin, koska perustelujen mukaan ”muut työrikokset eivät luonteeltaan sovi yhteisövastuun piiriin parhaalla mahdollisella tavalla”, ja lisäksi niiden rangaistusasteikko on suhteellisen lievä.¹⁰

Kolmantena esimerkkinä voidaan mainita oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan laajentaminen törkeään kirjanpitorikokseen 1.6.2017 alkaen (213/2017).¹¹ Lain esitöiden mukaan ei ole mahdollista sanoa tarkasti, miten suurta tapausjoukkoa oikeushenkilön rangaistusvastuun ulottaminen törkeään kirjanpitorikokseen oletettavasti tulisi koskemaan. Sen sijaan ”voidaan sanoa, että oikeushenkilön rangaistusvastuu voisi tulla koskemaan varsin suurta osaa tapauksista, joissa jonkun katsotaan syyllistyneen törkeään kirjanpitorikokseen”.¹²

Soveltamisalan laajuutta arvioitaessa on syytä korostaa, että rikoslain mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuu törkeässä kirjanpitorikoksessa voi periaatteessa kohdistua yhtäältä kirjanpitovelvolliseen oikeushenkilöön tai toisaalta oikeushenkilöön, joka hoitaa toimeksiannon perusteella toisen kirjanpitovelvollisen kirjanpitoa.¹³ Lain esitöissä on nimenomaisesti painotettu, että vastuun ulkopuolelle ei ole rajattu toimeksiannon

⁷ HE 188/2002 vp s. 64–65.

⁸ Oikeushenkilön rangaistusvastuu on ulotettu sittemmin 1.1.2015 alkaen myös kiskonnantapaiseen työsyryntään (1177/2014).

⁹ Ks. tarkemmin HE 53/2002 vp s. 23–25.

¹⁰ HE 52/2002 vp s. 25.

¹¹ Ks. soveltamisalan laajentamisen tueksi esitetystä perusteista HE 258/2016 vp s. 9–11.

¹² HE 258/2016 vp s. 11.

¹³ Samoin LaVM 2/2017 vp.

perusteella toisen kirjanpitovelvollisen kirjanpitoa hoitavia tilitoimistoja taikka kirjanpito- tai tilintarkastusyhteisöjä.¹⁴ Käytännössä yhteisövastuun on kuitenkin ajateltu kohdistuvan pääosin niihin kirjanpitovelvollisiin oikeushenkilöihin, joiden kirjanpitoon liittyy törkeän kirjanpitorikoksen tunnusmerkistössä asetetut edellytykset.¹⁵

Törkeää kirjanpitorikosta koskevasta muutoksesta on syytä nostaa esille valiokuntakäsittelyssä esille tuotu kannanotto. Lakivaliokunta on nimittäin pitänyt aiheellisenä, että lainmuutoksen vaikutuksia ja riittävyyttä seurataan jatkossa, ja kokemusten valossa arvioidaan, onko oikeushenkilön rangaistusvastuun käyttöalaa perusteltua ja tarpeellista laajentaa myöhemmin perusmuotoiseen kirjanpitorikokseen.¹⁶ Kuten jäljempänä tilastoista on havaittavissa, soveltamisalan laajentamisen tarpeellisuutta on vaikea arvioida tällä hetkellä, koska yhteisösakkovaatimuksia ei ole tilastojen mukaan esitetty törkeistä kirjanpitorikoksista.

Oikeushenkilön rangaistusvastuu edellyttää, että oikeushenkilöllä on oikeudellinen toimintakyky ja oikeuskelpoisuus. Esitöissä on nimenomaisesti todettu, että oikeushenkilön asettaminen konkurssiin ei sulkisi pois rangaistusvastuuta, vaan konkurssipesä vastaisi ennen konkurssia tehdyn rikoksen johdosta tuomitusta yhteisösakosta.¹⁷ Lisäksi oikeuskirjallisuuden mukaan sulautuminen, jakautuminen tai muu yhtiön toiminnan lakkaaminen ei rajaa oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan ulkopuolelle niitä rikoksia, jotka on tehty yhtiön toiminnassa ennen yhtiön lakkaamishetkeä.¹⁸ Kannanoton tueksi on viitattu hovioikeuden ratkaisuun.¹⁹ Kyseisessä ratkaisussa hovioikeus hyväksyi käräjäoikeuden tuomion perustelut siltä osin kuin käräjäoikeus oli katsonut, että perustetulle yhtiölle E olivat sulautumisen myötä siirtyneet ne lakanneiden yhtiöiden B, C ja D toiminnot, joissa törkeä sisäpiirintiedon väärinkäyttö oli tehty.²⁰

Osakeyhtiölaki (624/2006) sisältää tarkemmat säännökset muun muassa sulautumisesta ja jakautumisesta sekä niiden oikeusvaikutuksista (ks. OYL 16 ja 17 luku). Osakeyhtiölain 16 luvun 1 §:ssä määritellään sulautuminen siten, että osakeyhtiö (*sulautuva yhtiö*) voi sulautua toiseen osakeyhtiöön (*vastaanottava yhtiö*), jolloin sulautuvan

---

¹⁴ HE 258/2016 vp s. 12.

¹⁵ HE 258/2016 vp s. 12.

¹⁶ LaVM 2/2017 vp.

¹⁷ HE 95/1993 vp s. 27.

¹⁸ Korkka-Knuts et al. 2020 s. 369.

¹⁹ Helsingin hovioikeus 31.12.2007, diaarinro R 06/3500.

²⁰ Korkka-Knuts et al. 2020 s. 369–370.

yhtiön varat ja velat siirtyvät vastaanottavalle yhtiölle ja sulautuvan yhtiön osakkeenomistajat saavat sulautumisvastikkeena vastaanottavan yhtiön osakkeita. Sulautumisvastike saa olla myös rahaa, muuta omaisuutta ja sitoumuksia.²¹

Lähtökohtana on, että jokainen osakeyhtiö on erillinen oikeushenkilö, jolla on oma varallisuutensa ja omat vastuunsa. Osakeyhtiölakiin ei sisälly yleistä säännöstä siitä, miten sulautumisen myötä lakanneen yhtiön toimintaan liittyvät veloitteet, kuten korvausvastuut siirtyvät toimintaa jatkavalle yhtiölle. Esimerkiksi edellä mainitussa OYL 16 luvun 1 §:ssä puhutaan ainoastaan sulautuvan yhtiön *varoista* ja *veloista*.

Myös vahingonkorvausoikeudellisena lähtökohtana on vakiintuneesti se, että korvausvastuussa on vain vahinkoa aiheuttanut oikeussubjekti. Oikeuskäytännössä on tosin poikettu tästä pääsäännöstä poikkeuksellisesti niin sanotun vastuun samastamisen perusteella (esim. KKO 2015:17 ja KKO 2017:94). Lisäksi ratkaisussa KKO 2019:90 (kohta 16) todetaan, lainsäädäntöön ei sisälly ”yleistä säännöstä tai kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevia erityissäännöksiä siitä, mihin tahoihin korvausvastuu voidaan kohdentaa tilanteessa, jossa kartelliin osallistunut ja vahinkoa aiheuttanut yhtiö puretaan ja toinen yhtiö jatkaa sen liiketoimintaa”.

Katson toisin sanoen, että oikeustila on tulkinnanvarainen sen suhteen, rajaako sulautuminen, jakautuminen tai muu yhtiön toiminnan lakkaaminen oikeushenkilön rangais-
tusvastuun soveltamisalan ulkopuolelle ne rikokset, jotka on tehty yhtiön toiminnassa ennen yhtiön lakkaamishetkeä.²²

Lainsäätäjällä on kuitenkin saattanut ottaa nimenomaisesti kantaa siihen, kuka vastaa yhtiön toiminnassa tapahtuneista vahingoista sen jälkeen, kun yhtiön toimintaa jatkaa toinen yhtiö vaikkapa yrityskaupan jälkeen. Esimerkiksi ympäristövahinkojen korvaamisesta annetun lain (737/1994) 7 §:n mukaan kyseisen lain mukainen korvausvelvollisuus on, silloinkin kun vahinkoa ei ole aiheutettu tahallisesti tai huolimattomuudesta, muun muassa sillä, jolle ympäristövahingon aiheuttanut toiminta on luovutettu, jos luovutuksensaaja toiminnan saadessaan tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää vahingosta tai 1 §:ssä tarkoitettusta häiriöstä taikka sellaisen uhasta.²³

²¹ Ks. HE 109/2005 vp s. 145–147.

²² Asiasta on käyty keskustelua Norjassa (Høivik 2012 s. 371–384) ja Tanskassa (Greve et al. 1997 s. 214–218). Näissä maissa kysymystä on arvioitu myös oikeuskäytännössä, jossa oikeuskirjallisuuden mukaan on nojaututtu eri oikeudenaloilta peräisen olevan normimateriaalin muodostamaan systematiikkaan ja argumentaatioon (erityisesti osakeyhtiö- ja vero-oikeudellinen sääntely).

²³ Ks. HE 165/1992 vp s. 26. Ks. myös teemaan etäisemmin liittyvästä keskustelusta, joka koskee konkurssipesän ympäristövastuita Hupli 2018 s. 281–293 ja Linna 2016 s. 373–403.

Toisena erityistilanteena voidaan mainita ratkaisussa KKO 2019:90 arvioitavana ollut tapahtumainkulku. A Oy oli ollut osallisena kartellissa, jonka seurauksena kaupunki oli maksanut ylihintaa asfaltointitoista. A Oy oli purettu vapaaehtoisessa selvitysmenettelyssä, jonka yhteydessä yhtiön liiketoiminta oli siirtynyt yhtiön ainoalle osakkeenomistajalle V Oy:lle. V Oy oli jatkanut A Oy:n liiketoimintaa. Korkein oikeus katsoi V Oy:n olevan vastuussa vahingosta, jonka A Oy oli aiheuttanut kaupungille kielletyllä kilpailua rajoittavalla menettelyllään.

Korkein oikeus esitti asiassa ennakkoratkaisupyynnön Euroopan unionin tuomioistuimelle. Perusteluissa (kohta 24) todetaan, että ”unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisukysymyksiin antamasta vastauksesta ilmenee, että kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvauksesta vastuussa oleva taho on määritettävä SEUT 101 artiklan ja siinä tarkoitettujen yrityksen käsitteen perusteella. Yrityksen käsitteellä tarkoitetaan puolestaan taloudellista kokonaisuutta. Siten yritysjärjestelyä koskevassa tilanteessa, jossa kilpailuoikeuden rikkomiseen syyllistynyt yksikkö on lakannut olemasta, purettu yhtiön liiketoiminnan hankkinut ja sitä jatkanut yhtiö voi olla taloudellisen jatkuvuuden periaatteen mukaisesti vastuussa kilpailunrajoituksesta aiheutuneesta vahingosta”.

Oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalaa määrittävät RL 9 luvun ja erityisen osan säännösten lisäksi *alueellista soveltamisalaa* koskevat RL 1 luvun säännökset.²⁴ Rikoslain 1 luvun 9 §:n (626/1996) mukaan, jos rikokseen tämän luvun mukaan sovelletaan Suomen lakia, myös oikeushenkilön rangaistusvastuu määräytyy Suomen lain mukaan. Säännös on riippuvainen RL 1 luvun muista soveltamisalasäännöksistä siten, että RL 1 luvun 9 § tulee sovellettavaksi ainoastaan sillä edellytyksellä, että Suomen rikoslakia voidaan soveltaa siihen luonnollisen henkilön tekoon tai laiminlyöntiin, johon oikeushenkilön rangaistusvastuu perustuu.²⁵

Dan Helenius on esittänyt oikeuskirjallisuudessa tulkintakannanoton, jonka mukaan RL 9 luvun soveltamisen kannalta voidaan pitää riittävänä, että oikeushenkilö on perustettu Suomessa, eli merkitty kaupparekisteriin tai vastaavaan rekisteriin.²⁶ Hänen mukaansa RL 9 luvun rangaistusvastuun piiriin kuuluvien oikeushenkilöiden on joko oltava perustettuja Suomessa tai niillä on oltava pääasiallinen toimipaikka Suomessa.

---

²⁴ Ks. laajemmin Helenius 2015 s. 772–790.

²⁵ Ks. HE 1/1996 vp s. 13 ja 24.

²⁶ Helenius 2015 s. 775.

Selvitystyötä tehdessäni ei ole ilmennyt, että RL 1 luvun alueellista soveltamisalaa koskeva sääntely olisi aiheuttanut ongelmia oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisessa. Tätä kysymystä ei ole ilmeisesti jouduttu arvioimaan myöskään oikeuskäytännössä.

2.2 Vastuuedellytykset

Rikoslain 9 luvussa säädetty oikeushenkilön rangaistusvastuun vastuurakenne muodostuu *rikosedellytyksestä* (RL 9:1–2) ja *moite-edellytyksestä* (RL 9:2).²⁷ Vastuu edellyttää yksinkertaistaen sitä, että 1) oikeushenkilön toiminnassa on tehty rikos, 2) luonnollisen henkilön rikokseen syyllistyminen voidaan kytkeä tiettyyn oikeushenkilön rangaistusvastuun perusteeseen, 3) rikoksentekijän ja oikeushenkilön välillä vallitsee tietynlainen suhde ja 4) rikos katsotaan tehdyksi oikeushenkilön puolesta tai hyväksi.²⁸

Rikoslain 9 luvussa sanamuodosta, lakisystematiikasta ja lain esitöistä voidaan päätellä, että oikeushenkilön rangaistusvastuun perustana voi olla²⁹ joko *samastaminen* (johdon osallistuminen³⁰ tai salliminen³¹) tai *organisaatiohuolimattomuus*³² (rikoksentekijä on työntekijäasemassa ja yhtiön organisaatiohuolimattomuus³³). *Anonyymi syyllisyys*³⁴ muodostaa puolestaan oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevan edellytyksen siinä merkityksessä, että rikostekijä jää epäselväksi, mutta rikoksentekijä on todennäköisesti yhtiön johtoon kuuluva, työ- tai virkasuhteessa yhtiöön tai toimii oikeushenkilön toimeksiannon perusteella.³⁵ Rikoslain 9 luvun 2 §:n 2 momentti laajen-

²⁷ Näin Matikkala 2010 s. 183–184, Korkka 2019 s. 315 ja Korkka-Knuts et al. 2020 s. 368.

²⁸ Ks. vastuuedellytysten pedagogisesti havainnollisesta jäsentämisestä Matikkala 2010 s. 182–188 ja laajemmin Korkka-Knuts et al. 2020 s. 371–397.

²⁹ Nissinen (2019) kutsuu vastuurakennetta kumulatiiviseksi.

³⁰ Osallisuus ymmärretään laajassa merkityksessä (HE 93/1995 vp s. 31), mutta käytetyt esimerkit näyttäisivät viittaavaan vakiintuneeseen rikosoikeudelliseen osallisuuskäsitykseen (tekijävastuu, rikoskumppanuus, yllytys, avunantoa, jotka edellyttävät *tahallisuutta*). Ks. tästä laajemmin Korkka-Knuts et al. 2020 s. 377–378.

³¹ Tässä yhteydessä puhutaan tietoisuudesta, rikoksen estämisestä ja *tosiasiallisesta mahdollisuudesta* estää rikos (HE 93/1995 vp s. 31). Ks. samastamisesta ja siihen liittyvistä tulkintakysymyksistä laajemmin Korkka-Knuts et al. 2020 s. 378–382.

³² Korkka (2019 s. 317) huomauttaa aiheellisesti, että isännänvastuu on harhaanjohtava termi.

³³ Ks. HE 93/1993 vp s. 31–33.

³⁴ HE 95/1993 vp s. 17. Ks. laajemmin myös *Jaatinen* 2000 s. 88–114.

³⁵ Korkka et al. (2020 s. 373–374) käsittelevät anonyymiä syyllisyyttä nimenomaan rikosedellytyksen, eikä moite-edellytyksen yhteydessä.

taa vastuun alaa myös *prosessuaalisessa* merkityksessä: yhteisösakon tuomitseminen ei edellytä kyseisen säännöksen mukaan sitä, että rikoksentehtäjä saadaan selville tai muusta syystä tuomitaan rangaistukseen.

Samastamisen ja organisaatiohuolimattomuuden on ajateltu olevan vaihtoehtoisia oikeushenkilön rangaistusvastuun perusteita. Jos oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaa sääntelyä tarkastellaan kuitenkin yleispreventiivisestä, rikoslain viestinnällistä tehtävää painottavasta näkökulmasta, keskiöön asettuu oikeushenkilöiltä vaadittava *huolellisuusvelvollisuus*. Tätä luonnehditaan lain esitöissä seuraavasti: ”kaikilla oikeushenkilöillä on luonteeseensa, toimintansa laatuun, laajuuteen ja muotoihin sekä olosuhteisiin nähden muutenkin velvollisuus järjestää toimintansa lain mukaisesti”.³⁶

Oikeushenkilön pitää toisin sanoen huolehtia lainvastaisuuksien estämisestä siten, että toimenpiteet ovat kohtuullisessa ja järkevässä suhteessa oikeushenkilön toimintaympäristön erityispiirteisiin. Lain esityöt sisältävät muutamia yleisluonteisia arviointiperusteita toimenpiteiden mitoittamiseen. Perustelujen mukaan arvioinnissa on otettava huomioon muun muassa sääntelyn eli huolellisuusvelvollisuuden sisällön tämentävän normiston merkitys toimialan näkökulmasta, sääntelyn merkitys yrityksen liiketoiminnan kokonaisuuden näkökulmasta, rikoslajikohtaisuus, rikoksen vakavuus, toimivaltuuksien ylityksen luonne ja valvontavelvollisuuden rikkomisen luonne.³⁷

Oikeuskirjallisuudessa *Heli Korkka* on käsitteellistänyt organisaatiohuolimattomuuden ennen kaikkea niin sanotun objektiivisen huolellisuusvelvollisuuden näkökulmasta.³⁸ Kyseinen termi viittaa luonnollisen henkilön tuottamusvastuuta (RL 3:7) määrittävään teon huolimattomuus -oppiin. Korkkan mukaan arvioinnissa on mahdollista erottaa kaksi tasoa.³⁹ Ensimmäinen taso koskee huolellisuusvelvollisuuden määrittämisen perusteena olevaa normimateriaalia. Huolellisuusvelvollisuuden normatiivinen sisältö määräytyy oikeushenkilötyypin, sen toiminta-alueen koskevien normien sekä oikeushenkilön sisäisen ja muun epävirallisen normiston mukaan.

Toinen taso koskee liiketoiminnan tarkoituksenmukaista järjestämistä siten, että oikeushenkilön liiketoiminnassa jatkuvasti noudatetaan soveltuvia normeja. Toiminnan tarkoituksenmukainen järjestäminen pitää sisällään muun muassa oikeushenkilön puolesta toimivien henkilöiden huolellisen valinnan, valvonnan, ohjauksen sekä tehtävien ja vastuiden määrittämisen.

---

³⁶ HE 95/1993 vp s. 16.

³⁷ Ks. tarkemmin HE 93/1995 vp s. 32–33.

³⁸ Ks. myös Korkka-Knuts et al. 2020 s. 383–384.

³⁹ Korkka 2019 s. 319.

Korkka kiteyttää organisaatiohuolellisuuden arvioinnin näkökulmasta keskeiset seikat seuraavalla tavalla kiinnittämällä huomiota ennen kaikkea yhteisösakkovaatimuksen esittävän syyttäjän toimintaan. Syyttäjän on hänen mukaansa eriteltävä, 1) mitä huolellisuusvelvollisuutta organisaatiossa on konkreettisesti laiminlyöty, 2) mitä huolellisuusvelvollisuuden täyttäminen olisi edellyttänyt ja 3) miten laiminlyönti on myötävaikuttanut rikoksen tekemiseen.⁴⁰ Organisaatiohuolimattomuutta koskevia keskeisiä korkeimman oikeuden ratkaisuja ovat ratkaisut KKO 2008:33, KKO 2013:56 ja KKO 2014:20 (ään.), joita käsittelen jäljempänä luvussa 3.

Oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalaa määrittää organisaatiohuolimattomuuden eli huolellisuusvelvollisuuden rikkomisen lisäksi *syy-yhteysvaatimus*. Rangaistusvastuu edellyttää esitöiden mukaan myötävaikuttavaa syy-yhteyttä eli sitä, että ”oikeushenkilön laiminlyönnillä tulee olla sellainen merkitys, että se on joko tehnyt rikoksen mahdolliseksi tai ainakin olennaisesti lisännyt rikoksen tekemisen mahdollisuutta”.⁴¹ Korkka katsoo, että vastuun syntyminen edellyttää sitä, että laiminlyöty teko tai tekojen kokonaisuus olisi melko todennäköisesti estänyt rikoksen tekemisen.⁴² Huolellisuusvelvollisuuden laiminlyönnin ja rikoksen estämisen välisen syy-yhteyden arviointiin liittyy kuitenkin merkittäviä tulkintaongelmia, sillä oikeushenkilön rangaistusvastuun kohdalla ei ole annettu samanlaista syy-yhteysvaatimuksen sisältöä tarkentavaa ratkaisua kuin on annettu luonnollisen henkilön laiminlyöntivastuusta (ks. KKO 2019:80 [ään.]).

Ratkaisussa Itä-Suomen hovioikeus 17.4.2020, Asianro R 20/12 (lainvoimainen)⁴³ on käsitelty huolellisuusvelvollisuuden rikkomista ennen kaikkea syyttäjälle asetettavan näyttötaakan näkökulmasta. Hovioikeuden perustelujen mukaan syyttäjän yhteisösakkoon tuomitsemista koskeva vaatimus ei ole sisältänyt teonkuvausta siitä, miten yhtiön omassa toiminnassa oli konkreettisesti laiminlyöty vaadittavia huolellisuusvelvoitteita, mitä huolellisuusvelvollisuuden täyttäminen olisi edellyttänyt ja miten laiminlyönti oli myötävaikuttanut rikoksen tapahtumiseen. Näin ollen hovioikeus katsoi, että syyttäjän yhteisösakkovaatimuksesta ei ilmennyt sellaisia seikkoja, joihin yhtiön rangaistusvastuu voitaisiin rikoslain 9 luvun 2 §:n 1 momentin osalta perustaa, kun otettiin huomioon, ettei yksinomaan rikoksen tapahtuminen riitä osoittamaan sitä, että oikeushen-

⁴⁰ Korkka 2019 s. 323 ja Korkka-Knuts et al. 2020 s. 387.

⁴¹ HE 93/1993 vp s. 13. Perusteluissa todetaan (s. 33), että ”riskin kohoaminen on olennaista silloin, kun se yleisen elämänkokemuksen mukaan huolellisesti punnittaessa otetaan huomioon”.

⁴² Korkka 2019 s. 327 ja Korkka-Knuts et al. 2020 s. 391.

⁴³ Ratkaisun tiivistelmä löytyy myös Edilex-palvelusta. Ks. <https://www.edilex.fi/uutiset/63983?allWords=oikeushenkil%C3%B6n+rangaistusvastuu&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=929420>

kilö olisi rangaistusvastuun perustavalla tavalla rikkonut velvollisuuksiaan, ja että oikeushenkilön vastuuta ei nyt tarkasteltavana olevassa tilanteessa voida suoraan perustaa luonnollisen henkilön laiminlyönteihin.

Anonyymi syyllisyys⁴⁴ merkitsee oikeushenkilön rangaistusvastuun perusteena ensinnäkin sitä, että vastuu voidaan kohdentaa oikeushenkilöön, jonka puolesta tai hyväksi voidaan olosuhteista päätellen varmuudella havaita rikoksen tulleen tehdyksi, vaikka oikeushenkilön laiminlyönnin johdosta ei voitaisikaan selvittää, kuka tai ketkä organisaatioon kuuluvista ovat yksilöllisinä syyllisinä rikoksesta vastuussa.⁴⁵ Toiseksi vastuuperuste voi soveltua tilanteeseen, jossa rikoksesta epäillyt pyrkivät sysäämään vastuun toisilleen, eikä näyttö riitä kenenkään kohdalla langettavaan tuomioon. Anonyymiin syyllisyyteen perustuvaa oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalaa laajentaa lain esitöiden myös se, että rangaistusvastuu voi jäädä toteutumatta muilla, esimerkiksi prosessuaalisilla perusteilla (syyteoikeuden vanhentuminen).⁴⁶

2.3 Yhteisösakon mittaaminen⁴⁷

Yhteisösakko tuomitaan määräeuroin. Alin yhteisösakon rahamäärä on 850 euroa ja ylin 850 000 euroa (RL 9:5). Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä määrätty korkein yhteisösakko on tähän mennessä ollut 500 000 euroa (ks. KKO 2008:33).⁴⁸

Yhteisösakon rahamäärän korottamista ei ole käsitykseni mukaan pohdittu perusteellisesti. Vuonna 2016 päiväsakkojärjestelmän uudistamista koskevassa hallituksen esityksessä ehdotettiin tosin yhteisösakon rahamäärän korottamista kolminkertaiseksi siten, että rahamäärän minimi olisi 2500 euroa ja maksimi 2 500 000 euroa.⁴⁹ Lain esitöissä todetaan yhtäältä selkeäsanaisesti, että oikeushenkilön rangaistusvastuun käytöstä saadut kokemukset eivät viittaa tarpeeseen korottaa yhteisösakon minimi- ja

⁴⁴ Frände (2012 s. 380) kutsuu anonyymia syyllisyyttä nimettömäksi syyllisyydeksi.

⁴⁵ HE 95/1993 vp s. 34.

⁴⁶ HE 95/1993 vp s. 34. Ks. myös Korkka-Knuts et al. 2020 s. 372–373.

⁴⁷ Ks. yhteisösakon mittaamisesta myös Tapani – Tolvanen 2016 s. 212–217 ja Lähteenmäki et al. 2016 s. 1059–1064.

⁴⁸ Niin sanotussa Talvivaara-jutussa hovioikeus korotti Talvivaara Sotkamo Oy:lle määrättävän yhteisösakon 500 000 euroksi. Korkein oikeus myönsi kyseisessä jutussa rajoitetun valitusluvan syyksilukemista koskeviin kysymyksiin, joten yhteisösakkoa koskeva tuomio jäi tältä osin lainvoimaiseksi. Ks. KKO 2019:102 (ään.).

⁴⁹ HE 1/2016 vp. Valtakunnansyyttäjänviraston lakivaliokunnalle antamassa lausunnossa (10.2.2016) huomautetaan aiheellisesti, että hallitukseen esitykseen sisältyvät yhteisösakon asteikon korottamisen perustelut ja uuden asteikon soveltamistarkoitus kaipaivat lisäperusteluja. Ks. tarkemmin VKSV 2016 s. 1–3.

maksimimääriä. Toisaalta ”ala- ja ylärajaa on kuitenkin tarpeen korottaa yleisen rahan arvon alentumisen vuoksi, vaikka yhteisösakko voi asteikon sisällä jossakin määrin seurata rahan arvon kehitystä. Tämän lisäksi yhteisösakkoa on korotettava osana oikeusministeriön hallinnonalan säästöjä korvaavia sopeutustoimia ja jotta rahamääräiset rikosoikeudelliset seuraamukset muodostaisivat johdonmukaisen kokonaisuuden”.⁵⁰ Hallituksen esitys ei lopulta johtanut lainsäädännön muuttamiseen, koska perustuslakivaliokunta torjui muutoksen tueksi ehdotetut perustelut.⁵¹

Kiinnitän tässä yhteydessä huomiota hallituksen esityksestä annettuun Valtakunnansyyttäjänviraston lausuntoon, jossa on pohdittu mielenkiintoisella tavalla yhteisösakkojärjestelmän perustaa ja yhteisösakon mittaamista. Lausunnossa ehdotetaan, että harkitsemisen arvoinen keino selventää yhteisösakon rahamäärän vahvistamista olisi siirtyminen samantapaiseen järjestelmään kuin sakon kokonaisrahamäärää määrättäessä. Laiminlyönnin laatu arvioitaisiin päiväsakkojen lukumäärän avulla ja oikeushenkilön taloudellinen asema arvioitaisiin yksittäisen päiväsakon rahamäärän avulla.⁵²

Yhteisösakon mittaamisperusteista säädetään RL 9 luvun 6 §:ssä. Sääntelytekniikka osoittaa, että oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaan 9 lukuun on sisällytetty vain ne erityiset mittaamisperusteet, jotka yhteisösakkoa määrättäessä täydentävät RL 6 luvun mukaisia yleisiä rangaistuksen mittaamisperusteita.⁵³ Yhteisösakon mittaamisharkinnassa on toisin sanoen sovittava yhteen yleisten rangaistuksen mittaamisperusteiden kanssa ne erityisvaatimukset, jotka johtuvat oikeushenkilön muodostamasta tekokontekstista ja oikeushenkilön toimintaan liittyvien velvollisuuksien rikkomisen luonteesta.⁵⁴

Lain esitöissä käydään seikkaperäisestä läpi RL 6 luvun mukaisia mittaamisperusteita ja niiden soveltuvuutta yhteisösakon mittaamiseen. Käytännössä esitöissä hahmotettu mittaamisharkinta edellyttää sitä, että *esitutkinnassa* hankitaan riittävä selvitys vastuudellytysten täyttämisen näkökulmasta relevanttien seikkojen lisäksi *myös* selvitys näistä konkreettisista mittaamiseen vaikuttavista seikoista. Esitöissä korostetaan sitä, että ”arvioidessaan oikeushenkilön taloudellista tilannetta tuomioistuimella on normaaliin tapaan mahdollisuus käyttää kaikkea saatavilla olevaa tietoa”.⁵⁵ Jäljempänä käsittelemäni työturvallisuusrikosten empiirisen tutkimuksen tulokset viittaavat kuitenkin sii-

---

⁵⁰ HE 1/2016 vp s. 12.

⁵¹ Ks. tarkemmin PeVL 9/2016 vp.

⁵² VKSV 2016 s. 3.

⁵³ HE 95/1993 vp s. 21.

⁵⁴ Lähteenmäki et al. 2016 s. 1060.

⁵⁵ HE 95/1993 vp s. 43.

hen, että mittaamisharkintaan liittyy monenlaisia hankaluuksia. Empiirisestä analyysistä käy nimittäin ilmi, että tuomioihin kirjatuista mittaamisperusteista on vaikea selvittää, millä tavalla relevantit mittaamisperusteet ovat vaikuttaneet harkinnassa, eli ovatko ne vaikuttaneet yhteisösakon määrään nostavasti vai laskevasti.⁵⁶

Työturvallisuusrikoksia koskevan empiirisen tutkimuksen aineisto on vuosilta 2010–2014. Tilanne ei vaikuta kuitenkaan muuttuneen olennaisesti viimeisten vuosien aikana. Esimerkiksi niin sanotussa JAKK-jutussa (Jalasjärven ammatillista aikuiskoulutuskeskusta koskevassa jutussa) syyttäjä haki valituslupaa myös yhteisösakon mittaamisesta. Hovioikeuden tuomion perusteluista käy ilmi (s. 52), että yhteisösakon määrää arvioitaessa hovioikeuden käytössä oli ainoastaan yhtiön tilinpäätöstiedot ja yhtiön omistajan kertomus.⁵⁷

Yhteisösakon mittaaminen perustuu RL 6 luvun säännösten lisäksi ennen kaikkea (1) laiminlyönnin laatuun ja laajuuteen tai johdon osallisuuteen sekä (2) osakeyhtiön taloudelliseen asemaan. Rikoslain 9 luvun 6 §:n 2 ja 3 momentissa kuvataan tarkemmin näiden keskeisten mittaamisperusteiden elementit eli mittaamisessa vaikuttavat osatekijät. Esityöt sisältävät muutamia tulkintakannanottoja mittaamisharkinnan tueksi.⁵⁸ Perusteluissa todetaan ensinnäkin, että ”periaatteellisena lähtökohtana on, että laiminlyönnillä tai johdon osuudella ja oikeushenkilön taloudellisella asemalla olisi suunnilleen sama painoarvo yhteisösakon suuruutta määrättäessä”.⁵⁹ Toiseksi oikeushenkilön huolellisuus- ja varovaisuusvelvollisuuden rikkomista arvioitaessa keskeistä ei ole oikeushenkilön toiminnassa tehty rikos ja sen vakavuus sellaisenaan, vaan se, millainen laiminlyönnin laatu tai laajuus on ollut. Kolmanneksi esitöissä korostetaan, että ”oikeushenkilön rangaistusvastuun perustuessa siihen, että sen laiminlyönti on tehnyt rikoksen mahdolliseksi tai ainakin olennaisesti helpottanut sen tekemistä, laiminlyöntiä voidaan usein pitää sitä vakavampana mitä ankarammin rangaistavan rikoksen tekemistä se on helpottanut”.⁶⁰

Rikoslain 9 luvun 8 §:ssä säädetään yhteisen yhteisösakon tuomitsemisesta. Kyse on tilanteesta, jossa oikeushenkilölle on tuomittava samalla kertaa yhteisösakko kahdesta tai useammasta rikoksesta. Rikoslain 9 luvun 8 §:n 2 momentissa säädetään myös erilaisista jälkikonkurrenssitilanteissa. Kyse on muun muassa tilanteesta, jossa

---

⁵⁶ Ks. erityisesti Lähteenmäki et al. 2016 s. 1070.

⁵⁷ Vaasan hovioikeus 31.1.2019 nro 19/104168 (KKO 3.5.2019, R2019/265).

⁵⁸ Ks. myös Tapani – Tolvanen 2016 s. 214–217.

⁵⁹ HE 95/1993 vp s. 39 ja 43.

⁶⁰ HE 95/1993 vp s. 40.

yhteisösakkotuomio on saanut lainvoiman. Sen jälkeen voi ilmetä, että yhtiön toiminnassa on tehty ennen tämän tuomion antamista muu rikos, josta pitäisi vaatia yhtiölle yhteisösakkoa.⁶¹

Yhteisen yhteisösakon määrääminen näyttäisi olevan oikeuskäytännössä hyvin harvinaista. Tämä voi johtua muun muassa siitä, että yhteisösakkovaatimus esitetään eri aikoina käsiteltävissä jutuissa, eikä näiden käsittelyjä yhdistetä toisiinsa.⁶²

---

⁶¹ Ks. tarkemmin HE 95/1993 vp s. 47–49.

⁶² Yhteisen yhteisösakon määräämisestä on haettu valituslupaa, mutta lupaa ei myönnetty (KKO 9.7.2018, R2018/292).

3 Oikeuskäytäntö

3.1 Yleistä

Olen perehtynyt oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaan oikeuskäytäntöön ensinnäkin siten, että käynyt läpi kaikki korkeimman oikeuden ennakkopäätökset. Korkein oikeus on antanut oikeushenkilön rangaistusvastuusta seitsemän ennakkopäätöstä⁶³ (KKO 2002:39, KKO 2008:33, KKO 2008:61, KKO 2009:1, KKO 2011:17, KKO 2013:56 [ään.] ja KKO 2014:40 [ään.]).⁶⁴ Julkaisemattomia korkeimman oikeuden ratkaisuja löytyy Finlex-tietokannasta yksi kappaale (KKO 22.9.2015, R2008/246).

Toiseksi olen tarkastellut Finlex-tietokannassa olevaa hovioikeuskäytäntöä. Hovioikeuskäytäntöä on niukasti Finlex-tietokannassa, sillä ratkaisuja löytyy yhteensä viisi kappaletta⁶⁵ (THO 2006:15, KouHO 2009:5, HelHO 2012:7, THO 2013:7 ja VaaHO 2014:2).

Kolmanneksi olen perehtynyt niihin ratkaisuihin, joista on vuosina 2015–2020 haettu valituslupaa korkeimmalta oikeudelta. Nämä ratkaisut on etsitty tutkimuskäyttöä koskevien periaatteiden mukaisesti asianhallintajärjestelmästä hakusanalla ”yhteisösakko”. Hakusana on tuottanut tiedon 27 ratkaisusta. Korkein oikeus on myöntänyt tämän raportin aineistoon kuuluvista ratkaisuista ainoastaan yhden valitusluvan, jossa on kyse tuottamuksellisesta rahanpesusta ja siihen liittyvästä anonyymiin syyllisyyteen perustuvasta yhteisösakkovaatimuksesta.⁶⁶

Neljänneksi olen saanut käyttöni jonkin verran hovioikeuden ratkaisuja, joissa on otettu kantaa myös oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytyksiin ja yhteisösakon määräämiseen.

---

⁶³ Hakusanat ”oikeushenkilön rangaistusvastuu” tai ”yhteisösakko”.

⁶⁴ Korkeimmassa oikeudessa on tätä raporttia kirjoitettaessa käsiteltävänä anonyymiin syyllisyyteen perustuva yhteisösakkovaatimus, joka liittyy tuottamukselliseen rahanpesuun. Ks. VL:2020-56.

⁶⁵ Hakusanat ”oikeushenkilön rangaistusvastuu” tai ”yhteisösakko”.

⁶⁶ VL:2020-56 (KKO R2019/486. Åbo hovrätt 11.4.2019 nr 19/116692).

3.2 Korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntö

Olen ottanut korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöstä tarkemman analyysin kohteeksi ratkaisut KKO 2008:33, KKO 2013:56 (ään.), KKO 2014:20 (ään.) ja KKO 2002:39.⁶⁷ Näistä kolmessa ensin mainitussa otetaan kantaa erityisesti oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytysten täyttymiseen ja vastuuedellytysten systematiikkaan. Viimeksi mainitussa ratkaisussa käsitellään ennen kaikkea yhteisösakon tuomitsematta jättämiselle asetettavia kriteereitä.

Ratkaisussa KKO 2008:33 oli kyse siitä, että yhtiön öljynjalostamolta oli yhtiön työntekijöiden huolimattomuudesta päässyt suuri määrä öljyä jalostamon maaperään, josta sitä oli valunut myös mereen. Työntekijät oli tuomittu rangaistuksiin tuottamuksellisesta ympäristön turmelemisesta. Korkein oikeus katsoi oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytysten täytyvän, ja tuomitsi yhtiön 500 000 euron yhteisösakkoon.

Oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytysten katsottiin täytyneen sillä perusteella, että *yhtiön toiminnassa* on syyllistytty tuottamukselliseen ympäristön turmelemiseen. Alemmat oikeudet olivat tuominneet muiden ohessa yhtiön tuotanto-osaston osastopäällikkönä toimivan tuotantopäällikön ja valmistuksen käyttöpäällikön tuottamuksellisesta ympäristön turmelemisesta (kohdat 19 ja 24). Tuotantopäällikköä ja käyttöpäällikköä ei kuitenkaan pidetty RL 9 luvun 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla yhtiön johtoon kuuluvina (kohta 28), vaan oikeushenkilön rangaistusvastuun vastuuperusteena on ollut *organisaatiohuolimattomuus*. Korkeimman oikeuden mukaan (kohta 29) ”yhtiö on laiminlyönyt ryhtyä riittäviin toimenpiteisiin öljyn siirtämisessä tapahtuvien laiminlyöntien seurausten estämiseksi. Yhtiön laiminlyönti on siten ollut osaltaan syynä siihen, että yhtiön toiminnassa on tehty ympäristövahingon syntymiseen johtanut ympäristörikos. Näin ollen yhtiön toiminnassa ei ole noudatettu vaadittavaa huolellisuutta ja varovaisuutta rikoksen ehkäisemiseksi”.

Ratkaisu KKO 2013:56 (ään.) koski puolestaan tilannetta, jossa yhtiön työntekijä oli vammautunut käyttäessään puristinta, joka oli hallintalaitteiltaan ja suojaukseltaan työturvallisuusmääräysten vastainen. Työntekijöiden puristimella käytämä työtapana oli ollut työturvallisuutta koskevan ohjeen vastainen. Puristimeen ei ollut tehty työturvallisuutta kohentavia parannuksia työntekijän vammautumisen jälkeenkään. Tehtaan teknistä johtajaa, käyttöpäällikköä ja vuoromestaria syytettiin työturvallisuusrikoksesta, mutta ainoastaan vuoromestarin katsottiin syyllistyneen työturvallisuusrikokseen.

---

⁶⁷ Ks. ratkaisujen analysoinnista myös Lahti 2019 s. 213–220 ja Korkka et al. 2020 s. 388–389, 392–393, 399–400 ja 402–404.

Korkein oikeus katsoi myös tässä tapauksessa oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytysten täyttyneen *organisaatiohuolimattomuuden* perusteella. Yhtiön toiminnassa oli tehty rikos, johon oli syyllistynyt työntekijäasemassa oleva vuoromestari. Perusteluissa korostetaan (kohta 32), että yhtiössä oli sen ylimmän johdon tietien laiminlyöty saattaa päätylappupuristin työturvallisuutta koskevien säännösten edellyttämään kuntoon työntekijän loukkaantumisen jälkeen. Näin ollen ”yhtiön johdossa tai sen päättävältä käyttävissä toimielimissä tapahtuneet laiminlyönnit ovat siten mahdollistaneet työturvallisuusmääräysten vastaisen tilan jatkumisen. Tämä osoittaa, että yhtiön toiminnassa ei ole noudatettu vaadittavaa huolellisuutta ja varovaisuutta työturvallisuusrikoksen ehkäisemiseksi”. Yhtiö tuomittiin 20 000 euron yhteisösakkoon.⁶⁸

Ratkaisussa KKO 2014:20 (ään.) oli kyse siitä, että yhtiön työmaapäällikkö ja työnjohtaja oli tuomittu rangaistukseen työturvallisuusrikoksesta. Heidän syykseen oli luettu, että he olivat huolimattomuudestaan rikkoneet valtioneuvoston päätöksen 410/1986 mukaisia räjäytys- ja louhintatyöstä annettuja järjestysohjeita. Heidän tekonsa olivat tulleet mahdollisiksi, koska yhtiössä oli laiminlyöty järjestää sanottujen työturvallisuusmääräysten mukainen vastuunjako ja valvonta. Korkein oikeus tuomitsi yhtiön 180 000 euron yhteisösakkoon.

Oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytysten arviointi keskittyi kyseisessä tapauksessa organisaatiohuolimattomuuden tarkasteluun, koska syyttäjällä oli esittänyt yhteisösakkovaatimuksen tällä perusteella. Selvyyden vuoksi on syytä todeta, että työmaapäällikkö ja työnjohtaja olivat tehneet heille syyksiluetut rikokset yhtiön työtehtäviä täyttäessään ja siten RL 9 luvun 3 §:ssä tarkoitetulla tavalla yhtiön puolesta ja hyväksi (kohta 4). Korkein oikeus analysoi seikkaperäisesti henkilövastaajien syyksi luettujen menettelyiden teko-olosuhteita. Arviointi kohdistui muun muassa räjäytystyön laajuuteen, räjäytystyön johtajan nimeämättä jättämiseen, räjäytys suunnitelman puuttumiseen, liian suuren räjähdysainemäärän käyttämiseen, panostajan epäpätevyys ja varotoimien laiminlyöntiin (kohdat 9–27).

Korkein oikeus totesi johtopäätöksensä (kohta 30), että ”pääsyyinä työturvallisuusmääräysten rikkomisiin on ollut vastuusuhteiden epäselvyys sekä laiminlyönnit työn ja työturvallisuuden valvonnassa. Kysymys on laiminlyönneistä, jotka koskevat yhtiön toiminnan ja töiden järjestämistä ja muuta organisoimista. Näillä perusteilla Korkein oikeus katsoo, että yhtiön toiminnassa ei ole noudatettu vaadittavaa huolellisuutta ja varovaisuutta työturvallisuusrikosten ehkäisemiseksi”.

---

⁶⁸ Mittaamisessa annettiin erityistä merkitystä yhtiön heikkoa taloudellista asemaa osoittaville seikoille.

Ratkaisu KKO 2002:39 koski edellisistä ratkaisuista poiketen yhteisösakon tuomitsematta jättämisen edellytyksiä.⁶⁹ Nykyisin yhteisösakon tuomitseminen on pakollista vastuuedellytysten täytyessä (RL 9:1), mutta tuolloin voimassa olleen lain mukaan tuomitseminen oli harkinnanvaraista, vaikka vastuuedellytykset täyttyivät. Ratkaisulla on kuitenkin merkitystä edelleen arvioitaessa RL 9 luvun 4 §:ssä säädetty yhteisösakon tuomitsematta jättämisen edellytyksiä.⁷⁰

Rikoslain 9 luvun 4 §:ssä säädetty tuomitsematta jättämistä koskeva harkinta voidaan hahmottaa tuomitsemisen puolesta ja vastaan puhuvien seikkojen punnintana, mikä ilmenee myös korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 2002:39. Perusteluissa todetaan, että arvioitavana olleessa tapauksessa yhteisösakon harkintaperusteista neljä puoltaa yhteisösakon tuomitsemista ja yksi peruste puhuu sen tuomitsemista vastaan. Näin ollen ”harkitessaan näitä perusteita yhdessä ja arvioidessaan niiden keskinäistä merkitystä Korkein oikeus katsoo, että vahvimmin yhteisösakon tuomitsemisen puolesta puhuu rikoksen vaarallisuus ja yhtiön johdon osallisuus rikoksen tekemiseen. Toisaalta yhteisösakon tuomitsemista vastaan puhuu hyvin selvästi yhteisösakon kohdistuminen A:han, jolle jutussa tuomitaan myös vankeusrangaistus. Koska yhteisösakon ja vankeusrangaistuksen kohdistuminen samaan henkilöön on yhteisösakon päätarkoituksen vastaista, Korkein oikeus katsoo, että tässä tapauksessa yhteisösakon tuomitsemista vastaan puhuva peruste painaa kokonaisharkinnassa selvästi eniten”.

Korkeimmalta oikeudelta on haettu toisinaan valituslupaa muun muassa RL 9 luvun 4 §:n tulkinnasta. Vuosille 2015–2020 ajoittuu muun tapaus, jossa oli kyse tahallisesta ympäristön turmelemisesta. Osakeyhtiöllä oli useita työntekijöitä, ja liikevaihto yli kaksi miljoonaa euroa. Yhteisösakkoa tuomittiin 7 500 €. ⁷¹ Toisessa kyseiselle ajanjaksolle sijoittuvassa tapauksessa oli kyse työturvallisuusrikoksesta, ja yhteisösakkoa tuomittiin 10 000 €. ⁷²

Valituslupaa on haettu korkeimmalta oikeudelta myös siitä, millainen merkitys yhteisösakon tuomitsematta jättämistä harkittaessa on hankintalain harkinnanvaraisen pois-sulkemisperusteen merkityksestä yhteisösakon tuomitsemisessä.⁷³ Vuoden 2017

⁶⁹ Ks. yhteisösakon tuomitsematta jättämisestä myös Korkka et al. 2020 s. 397–404, jotka ovat käyneet läpi KKO:n ratkaisukäytännön lisäksi Helsingin hovioikeuden oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevat ratkaisut vuosilta 2007–2017.

⁷⁰ Myös ratkaisuissa KKO 2008:33 ja KKO 2008:61 on arvioitu tuomitsematta jättämisen edellytyksiä.

⁷¹ KKO 17.10.2019, R2019/732.

⁷² KKO 23.4.2020, R2020/146.

⁷³ Ks. Rovaniemen hovioikeus 1.12.2017 nro 17/149341 (KKO 20.3.2018, R2018/92) ja Rovaniemen HO 1.12.2017 nro 17/149341 (KKO 20.3.2018, R2018/93).

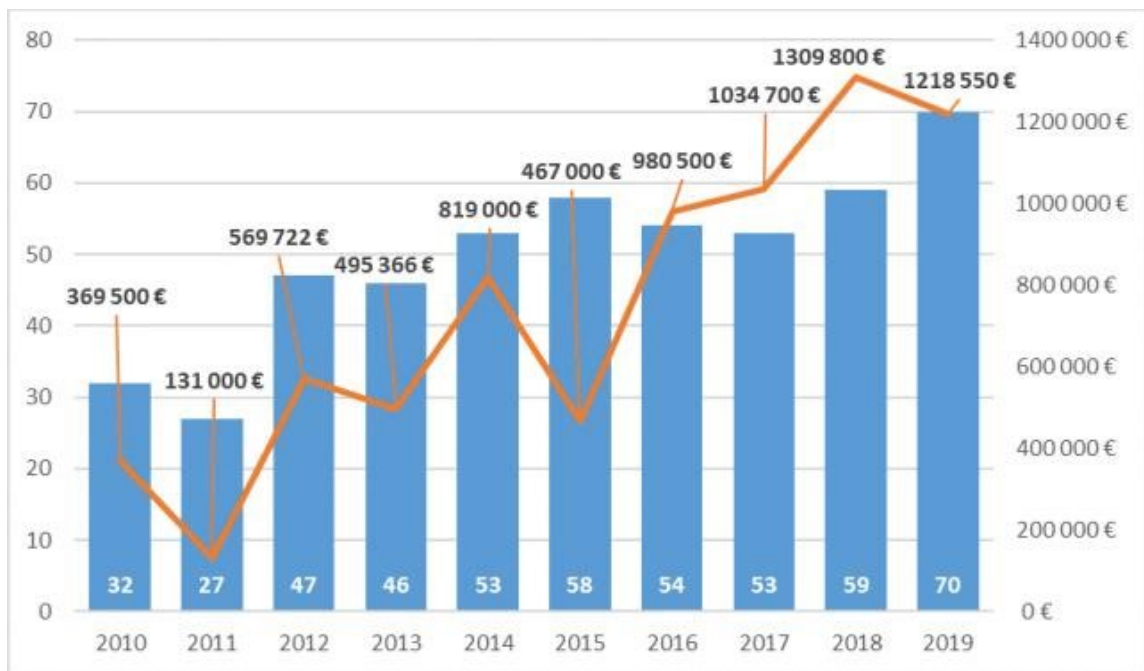
alusta tuli voimaan uusi hankintalaki, jonka 81 §:ssä säädetään ns. harkinnanvaraisista poissulkemisperusteista, joiden perusteella hankintaa suorittava hankintayksikkö voi sulkea pois tarjouskilpailusta tarjoajia. Tältä osin kysymys näyttäisi liittyvän siihen, miten RL 9 luvun 4 §:n sanamuotoa olisi tulkittava.

4 Tilastot ja empirinen aineisto

4.1 Oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevat tuomiot

Oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisesta saa yleiskäsityksen Oikeusrekisterikeskuksen sivulla olevasta sakkotaulukosta, johon on koottu tiedot yhteisösakkotuomioista vuosina 2010–2019.⁷⁴

Taulukko 1. Yhteisösakkotuomiot vuosina 2010–2019.

⁷⁴ Ks. <https://www.oikeusrekisterikeskus.fi/fi/index/tietopalvelu/tilastotjaavoindata/sakot.html>

Olen valinnut tarkemman tarkastelun kohteeksi vuodet 2015–2019, ja olen koonnut alla olevaan taulukkoon tiedot kyseisinä vuosina annetuista tuomioista mukaan lukien tuomitsematta jättämiset ja hylätyt syytteet. Sen lisäksi taulukko sisältää tuomittujen yhteisösakkojen rahamääräiset keskiarvot ja mediaanit. Olen koonnut tiedot Tilastokeskuksen PxWeb-tietokannasta.⁷⁵

Taulukko 2. Yleiskatsaus oikeushenkilön rangaistusvastuusta annetuista tuomioista vuosina 2015–2019

Vuosi	Yhteisösakko	Tuomitsematta jättäminen	Vaatimus hylätty	Keskiarvo	Mediaani
2015	45	5	17	18 144 €	5 000 €
2016	40	3	9	17 888 €	10 000 €
2017	45	2	17	19 149 €	8 000 €
2018	51	11	16	14 212 €	10 000 €
2019	60	7	15	11 643 €	8 000 €

Vaikka oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisala on raportin alussa todetulla tavalla hyvin laaja, soveltaminen painottuu työturvallisuusrikoksiin (RL 47:1) ja ympäristörikoksiin ympäristön turmelemiseen (RL 48:1). Tämä näkyy selvästi myös vuosia 2015–2019 koskevista tilastoista (työturvallisuusrikos, taulukko 3 ja ympäristön turmeleminen, taulukko 4).

Taulukko 3. Oikeushenkilön rangaistusvastuu ja työturvallisuusrikokset vuosina 2015–2019

Vuosi	Yhteisösakko	Tuomitsematta jättäminen	Vaatimus hylätty	Keskiarvo	Mediaani
2015	42	4	10	11 631 €	5 000 €
2016	36	3	7	9 458 €	9 000 €
2017	38	1	14	12 347 €	9 000 €
2018	41	6	7	11 531 €	7 000 €
2019	50	6	10	12 570 €	8 000 €

Taulukko 4. Oikeushenkilön rangaistusvastuu ja ympäristön turmeleminen vuosina 2015–2019

Vuosi	Yhteisösakko	Tuomitsematta jättäminen	Vaatimus hylätty	Keskiarvo	Mediaani
2015	2	-	-	15 500 €	15 500 €
2016	4	-	1	93 750 €	35 000 €
2017	3	1	-	15 167 €	8 000 €
2018	3	5	3	26 333 €	15 000 €
2019	3	1	3	15 333 €	12 000 €

⁷⁵ Ks. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__oik__syytr/stat-fin_syytr_pxt_001_fi.px/

Taulukosta 3 on havaittavissa, että työturvallisuusrikosten osuus on ollut lähes 90 % kaikista yhteisösakkotuomioista. Vuosi 2018 näyttäisi muodostaneen jonkinlaisen poikkeuksen, mutta vuonna 2019 työturvallisuusrikoksen perusteella tuomittujen yhteisösakkojen osuus on jälleen ollut noin 90 % kaikista yhteisösakkotuomioista.

Taulukoista 3 ja 4 on havaittavissa myös se, että ympäristörikoksista tuomitaan jonkin verran suurempia yhteisösakkoja kuin työturvallisuusrikoksista. Luvuista ei kuitenkaan syytä tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä, koska työturvallisuusrikosten vuosittainen lukumäärä on yli kaksikertainen ympäristön turmelemiseen verrattuna (työturvallisuusrikoksesta annetaan vuosittain runsaat 200 tuomiota, kun taas ympäristön turmelemista koskevia tuomioita on vuosittain alle 100).

4.2 Työturvallisuusrikokset oikeuskäytännössä

Työterveyslaitoksen ja Turun yliopiston yhteisessä tutkimusprojektissa ”Yhteisövastuu ja työturvallisuusrikos muuttuvan työelämän ja lainsäädännön käytännössä” on tutkittu yhteisöjen rikosoikeudellista vastuuta työturvallisuusrikostapauksissa.⁷⁶ Tutkimuksen empiirinen aineisto on kerätty Oikeusrekisterikeskuksen (ORK) luvalla, ja se sisältää ORK:n mukaan lainvoimaiset, vuosina 2010–2014 työturvallisuusrikoksesta annetut yhteisösakkotuomiot kaikista Suomen käräjä- ja hovioikeuksista, pois lukien Ahvenanmaan käräjäoikeus.⁷⁷

Tutkimusajanjaksolla eli vuosina 2010–2014 tuomittiin yhteisösakko kaiken kaikkiaan 154 työturvallisuusrikostapauksessa ja tuomittuja yhteisöjä oli yhteensä 161.⁷⁸ Tutkimuksessa on keskitytty tarkastelemaan ennen kaikkea seuraavia kysymyksiä. Millaisia yhteisösakkoja työturvallisuusrikoksista on määrätty sekä millaisia ovat olleet tuomitut henkilöt ja yhteisöt?

Empiirinen analyysi osoittaa selkeästi, että yhtiöille tuomittavat yhteisösakot eivät ole esimerkiksi yhtiön tulokseen nähden merkittäviä. Suurimman ryhmän muodostavat ne

---

⁷⁶ Ks. tarkemmin Alvesalo et al. 2017.

⁷⁷ Lähteenmäki et al. 2016 s. 1056.

⁷⁸ Ks. Lähteenmäki et al. 2016 s. 1064–1065.

tuomiot, joissa yhteisösakon määrä on alle yksi prosentti yhteisön vuotuisesta tuloksesta. Tutkimuksen perusteella näyttäisi siltä, että mitä paremmin yhteisö oli taloudellisesti menestynyt, sen pienempi sakko sille suhteellisesti tarkasteltuna tuomittiin.⁷⁹

Tutkimuksen mukaan yhteisösakko on vuosina 2010–2014 tuomittu ainoastaan joka neljännessä työturvallisuusrikostapauksessa.⁸⁰ Tilanne on kuitenkin muuttunut viimeisen viiden vuoden aikana, sillä vuosina 2015–2019 yhteisösakkoja on tuomittu noin joka kolmannessa työturvallisuusrikostapauksessa.⁸¹ Työterveyslaitoksen ja Turun yliopiston tekemä tutkimus osoittaa edelleen, että yhteisösakot eivät kohdistu voittopuolisesti pieniin yrityksiin, sillä tuomituista yhteisöistä yli puolet (55 %) kuului suuriin tai keskisuuriin yrityksiin. Vain joka viidennen tuomitun yhteisön liikevaihto oli alle 2 miljoonaa euroa, ja vain 14 prosenttia tuomituista yhteisöistä oli pidemmän ajan tarkastelussa tappiollisia. Sakon suhteellinen vaikutus on kuitenkin selkeästi suurempi niissä yhteisöissä, joissa vuotuinen tulos on alle 50 000 euroa. Näin ollen tutkimuksen perusteella vaikuttaisi siltä, että pieniä yrityksiä rangaistaan ankarammin kuin suuria yrityksiä.⁸²

Työturvallisuusrikoksista on saatavissa tietoa myös Etelä-Suomen aluehallintoviraston (ESAVI) laatimasta raportista, joka koskee kyseisen AVI:n alueella vuonna 2019 annettuja työrikostuomioita.⁸³ Kyseisessä raportissa on tarkasteltu sekä käräjäoikeuksien että hovioikeuksien tuomioita. ESAVI:n alueelle kuuluu seitsemän käräjäoikeutta: Etelä-Karjalan käräjäoikeus, Helsingin käräjäoikeus, Itä-Uudenmaan käräjäoikeus, Kanta-Hämeen käräjäoikeus, Kymenlaakson käräjäoikeus, Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus ja Päijät-Hämeen käräjäoikeus. Tämä merkitsee sitä, että edellä mainittujen käräjäoikeuksien antamiin tuomioihin haetaan muutosta kolmesta eri hovioikeudesta eli Helsingin, Itä-Suomen ja Turun hovioikeudesta.⁸⁴

Käräjäoikeudet antoivat ESAVI:n alueella yhteensä 50 tuomiota, joista 44 koski työturvallisuusrikoksia. Yhteisösakkoa vaadittiin 35 kertaa, ja vaatimus jätettiin esittämättä 9 kertaa. Oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisala ei mahdollistanut yhteisösakko vaatimuksen käsittelemistä työsyRJintärikoksissa, työturvallisuusrikkomuksessa ja

---

⁷⁹ Lähteenmäki et al. 2016 s. 1068–1069.

⁸⁰ Lähteenmäki et al. 2016 s. 1075.

⁸¹ Työturvallisuusrikosta on annettu tuomiota vuosittain 160–220 kappaletta. Tässä luvussa on mukana sekä syyksilukevat tuomiot että syytteiden hylkäämistä koskevat tuomiot. Ks. tarkemmin Tilastokeskuksen PxWeb-tietokanta.

⁸² Näin Lähteenmäki et al. 2016 s. 1076.

⁸³ Työrikostuomiot 2019.

⁸⁴ Työrikostuomiot 2019 s. 1.

sellaisessa kiskonnantapainen työsyrynnässä, jossa vastaajana oli yksityinen elinkeinonharjoittaja.

Yhteisösakko tuomittiin 17 tapauksessa – tosin useimmiten vaadittua määrää pienempänä. Yhteisösakkovaatimus hylättiin 12 kertaa. Yhdessä tapauksessa yhteisösakko hylättiin yhden vastaajayhtiön osalta, mutta toinen tuomittiin yhteisösakkoon. Yhteisösakkovaatimus peruttiin viidessä tapauksessa tunnustamisoikeudenkäynnin, sovinnon tai vanhentumisen vuoksi.⁸⁵

4.3 Ympäristörিকokset oikeuskäytännössä

Heta Hovi on tutkinut OTM-tutkielmassaan muun muassa oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaa ratkaisukäytäntöä ympäristörिकoksissa. Tutkimuksen kohteena on ollut korkeimman oikeuden ratkaisujen lisäksi 36 hovioikeuden tuomiota. Ratkaisut on valittu seuraavien kriteerien avulla: (1) Tuomiot on annettu aikavälillä 1.1.2000–1.3.2020, (2) niissä on vaadittu oikeushenkilön tuomitsemista yhteisösakkoon, ja rikosnimikkeenä on ympäristön turmeleminen (RL 48:1), törkeä ympäristön turmeleminen (RL 48:2), ympäristörिकkomus (RL 48:3), tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen (RL 48:4), luonnonsuojelurikos (RL 48:5), törkeä luonnonsuojelurikos (RL 48:5 a) tai rakennussuojelurikos (48:6).⁸⁶

Hovin analysoimassa 36 tapauksessa syytteet hylättiin 8 ratkaisussa. Henkilövastaaja tai henkilövastaajat tuomittiin rangaistukseen 12 tapauksessa, mutta näistä 11 tapauksessa tuomioistuin jätti yhteisösakon tuomitsematta.⁸⁷ Oikeushenkilö tuomittiin siten 16 tapauksessa yhteisösakkoon. Näistä tapauksista 11 on ollut vastuuperusteena samastaminen, 1 tapauksessa organisaatiohuolimattomuus ja 4 tapauksessa kummatkin. Edellä mainituissa 11 yhteisösakon tuomitsematta jättämiseen johtaneissa ratkaisussa 9 tapauksessa on ollut vastuuperusteena samastaminen, ja 2 ratkaisussa sekä samastaminen että organisaatiohuolimattomuus.⁸⁸

---

⁸⁵ Ks. tarkemmin Työrिकostuomiot 2019 s. 5–6.

⁸⁶ Hovi 2020 s. 18–19.

⁸⁷ Yhdessä ratkaisussa henkilövastaajat oli tuomittu ympäristönsuojelulain rikkomisesta (ympäristönsuojelulain 225 §), jolloin yhteisösakkovaatimus olisi pitänyt hylätä, koska ympäristönsuojelulain rikkomisesta ei voi olla seurauksena yhteisösakkoa. Ks. Hovi 2020 s. 56.

⁸⁸ Ks. ratkaisujen analysoinnista Hovi 2020 s. 56–61 sekä liite 1 s. 73–77.

5 Kansainväliset sääntelyratkaisut

5.1 Ruotsi

Ruotsissa ei ole käytössä *käsitteellisesti* oikeushenkilön rangaistusvastuuta ja yhteisöön kohdistettavaa rangaistusta, mutta *sääntelyteknisesti ja tosiasialliselta* luonteeltaan rikoskaaren (Brottsbalk, BrB) 36 luvun 7 §:ssä säädetty yrityssakko (företagsbot) vastaa yhteisösakkoa.⁸⁹ Kyse on niin sanotusta rikokseen perustuvasta erityisestä oikeusseuraamuksesta, joka kohdistetaan elinkeinoharjoittajaan.⁹⁰ Ruotsin korkein oikeus (HD) on käsitellyt seikkaperäisesti yrityssakon luonnetta rikokseen perustuvana erityisenä oikeusseuraamuksessa vuonna 2014 annetussa prejudikaattisarjassa,⁹¹ jossa on arvioitu yrityssakon mittaamisessa keskeisiä periaatteita.

Yrityssakon soveltamisalaa on laajennettu 1.1.2020 alkaen, ja samassa yhteydessä on muutettu yrityssakon enimmäismäärää koskevaa säännöstä.⁹² Rikoskaaren 36 luvun 7 §:n mukaan elinkeinoharjoittajalle määrätään virallisen syyttäjän vaatimuksesta yrityssakko, jos rikoksesta on säädetty ankarampi rangaistus kuin rahamääräinen sakko (penningböter) ja rikos on tehty (1) elinkeinotoiminnassa, (2) sellaisessa julkisessa toiminnassa, joka on rinnastettavissa elinkeinotoimintaan tai muussa yrityksen harjoittamassa toiminnassa, jossa rikos on ollut ominaan tuottamaan taloudellista hyötyä yhtiölle. Lisäksi edellytetään, että elinkeinoharjoittaja ei ollut ryhtynyt rikoksen estämiseksi kohtuullisiin toimiin tai rikoksen on tehnyt henkilö, jonka johtava asema perustuu toimivaltaan tehdä päätöksiä elinkeinoharjoittajan puolesta tai edustaa elinkeinoharjoittajaa tai jolla muutoin on ollut erityinen vastuu toiminnan valvonnasta tai kontrolloimisesta. Yrityksellä tarkoitetaan elinkeinoharjoittajaa tai oikeushenkilöä (BrB 36:7.3). Tämä merkitsee sitä, että yrityssakko voidaan määrätä myös luonnollisena henkilönä toimivalle elinkeinoharjoittajalle.⁹³

Lain esitöissä käydään läpi argumentteja, joiden on katsottu puoltavan yrityssakon soveltamisalan laajentamista nimenomaan 2-kohtaan tehdyn muutoksen perusteella.⁹⁴

⁸⁹ Ks. tästä Prop. 2018/19:164 s. 14.

⁹⁰ Ks. myös Holmqvist 2017 s. 373.

⁹¹ NJA 2014 s. 139, Företagsbot (I–IV). Holmqvistin teokseen (2017 s. 377–379) sisältyy tiivis katsaus alempien oikeuksien ratkaisukäytäntöön. Yrityssakon käytöstä löytyy jonkin verran tietoa myös lainvalmisteluasiakirjoista (ks. SOU 2016:82 s. 73–74).

⁹² Lag 2019:839.

⁹³ Ks. esim. RH 2011:54.

⁹⁴ Prop. 2018/19:164 s. 16–26. Ks. laajemmin SOU 2016:82.

Perusteluissa viitataan muun muassa korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä vastaan tulleeeseen tilanteeseen, jossa yrityssakon soveltamisala työturvallisuusrikoksissa riippuu siitä, tulkitaanko koulun harjoittama toiminta elinkeinotoiminnaksi vai ei.⁹⁵ Keskeinen argumentti on toisin sanoen yhdenmukaisen soveltamiskäytännön saavuttaminen tilanteessa, jossa toiminnalla on luonteeltaan riittävän samankaltaiset piirteet. Toisena soveltamisalan laajentamista koskevana argumenttina tuodaan esille erityisesti EU-oikeudesta ja muusta eurooppalaisesta sääntelystä aiheutuvat velvoitteet, joissa oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalaa ei ole rajoitettu elinkeinotoimintaan.

Yrityssakon soveltamisalaa koskevasta sääntelystä on syytä nostaa esille se, että julkista valtaa käytettäessä tehtyjä rikoksia ei ole suljettu soveltamisalan ulkopuolelle. Tähän sääntelyratkaisuun ei tehty muutosta vuoden 2020 uudistuksessa, vaan päinvastoin perusteluissa korostetaan, että soveltamisalan ulottuminen julkista valtaa käyttäen tehtyihin rikoksiin on perusteltua. Esitöiden mukaan nämä soveltamistilanteet ovat kuitenkin hyvin harvinaisia.⁹⁶

Rikoskaaren 36 luvun 8 §:n mukaan yrityssakon suuruus on 5 000–10 000 000 kruunua, ja yrityssakon määrän perusteena on *rikollisen toiminnan rangaistusarvo*. Rangaistusarvoa määritettäessä kiinnitetään erityistä huomiota rikollisen toiminnan vahingollisuuteen ja vaaraan sekä yhtiön toiminnan ja rikollisuuden väliseen suhteeseen. Arvioinnissa voidaan ottaa huomioon myös yhtiölle aikaisemmin määrätyt yrityssakot (BrB 36:8.2–3).⁹⁷ Jos edellä mainittujen kriteerien perusteella määritelty rangaistusarvo ylittää 500 000 kruunun rajan, suurille yhtiöille⁹⁸ on mahdollista tuomita yli 10 000 000 kruunun yrityssakko (korotettu yrityssakko). Tällöin yrityssakkoa määrättäessä otetaan huomioon yhtiön taloudellinen tilanne. Yrityssakko ei saa tällaisessa tilanteessa olla enempää kuin viisikymmentä kertaa rangaistusarvo (BrB 36:9).

Lain esitöiden perusteella näyttää siltä, että rangaistusarvon käsitettä käytetään samassa merkityksessä kuin luonnolliselle henkilölle rangaistusta määrättäessä (BrB 29:1–3).⁹⁹ Yrityssakko on perustelujen mukaan määrättävä siten, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa siihen moitteeseen asteeseen, jonka yhtiö ansaitsee toiminnassaan tehdystä rikoksesta. Perusteluissa korostetaan kuitenkin, että rangaistusarvo ei

⁹⁵ NJA 2016 s. 429.

⁹⁶ Prop. 2018/19:164 s. 24–26.

⁹⁷ Ks. tarkemmin mittaamisen perusteista NJA 2014 s. 139 ja Prop. 2018/19:164 s. 29–33.

⁹⁸ Suurilla yhtiöillä tarkoitetaan tilintarkastuslaissa määriteltyjä suuria yhtiöitä (BrB 36:9.2).

⁹⁹ Prop. 2018/19:164 s. 30.

yksinään määrittelee yrityssakon suuruutta, vaan arvioinnissa pitää ottaa huomioon kaikki lakiin kirjatut mittaamisperusteet.¹⁰⁰

Lain esitöiden mukaan yrityssakon enimmäismäärän korottaminen suurien yhtiöiden kohdalla on perusteltua, jotta seuraamus täyttää tehokkuuden, suhteellisuuden ja varoittavuuden kriteerit.¹⁰¹ Kuten havaitaan, seuraamuksen ankaroitaminen perustuu EU-oikeuden sanktiojärjestelmästä tuttuun käsitteistöön. Perusteluissa korostetaan, että yrityssakolla pitää olla todellisen sanktion luonne, ja myös kansainvälisten velvoitteiden täyttäminen perustelee korotusta. Esimerkkinä tällaisesta kansainvälisestä velvoitteesta on mainittu kansainvälisissä liikesuhteissa tapahtuvan ulkomaisiin virkamiehiin kohdistuvan lahjonnan torjuntaa koskeva yleissopimus eli niin sanottu OECD:n yleissopimus.

Perusteluissa kiinnitetään edelleen huomiota oikeusjärjestelmän koherenssiin eli rikosoikeudellisten sanktioiden ja hallinnollisten sanktioiden muodostamaan kokonaisuuteen. Rikosoikeuden keinoin pitää kyetä puuttumaan moitittavimpiin tekoihin, ja näistä teoista määrättävien seuraamusten pitää olla myös riittävän tuntuvia. Tämä tarkoittaa konkreettisesti sitä, että Ruotsissa korkein yrityssakon määrä on 500 miljoonaa kruunua. Korotettua yrityssakkoa on tarkoitettu soveltaa tilanteissa, joissa suurien, kantokyvyltään vahvojen yhtiöiden toiminnassa syyllistytään rangaistusarvoltaan moitittaviin tekoihin.¹⁰²

Ruotsissa syyttäjällä on tietyin edellytyksin oikeus määrätä yrityssakko rangaistusmääräysmenettelyssä.¹⁰³ Tätä mahdollisuutta koskevat säännökset löytyvät ensinnäkin rikoskaaren 36 luvun 10 a §:n syyttämisharkintaa koskevasta säännöksestä, jonka mukaan, jos yrityssakon perusteena olevaan rikokseen on syyllistytty huolimattomuudesta ja teosta seuraa ainoastaan sakkorangaistus, syyttäjä saa nostaa syytteen ainoastaan yleisen edun niin vaatiessa. Toiseksi oikeudenkäymiskaaren (rättegångsbalk, RB) 48 luvusta löytyvät säännökset rangaistusmääräysmenettelystä, ja 48 luvun 4 §:n 3 momentin mukaan yrityssakko ei saa tällöin ylittää kolmea miljoonaa kruunua. Enimmäismäärä oli aikaisemmin 500 000 kruunua, mutta sitä korotettiin kolmeen miljoonaan kruunuun 1.1.2020 alkaen.¹⁰⁴

Lain esitöissä korostetaan, että yrityssakon määrääminen rangaistusmääräysmenettelyssä mahdollistaa voimavarojen tehokkaan käytön, eikä yrityssakon enimmäismäärän

¹⁰⁰ Prop. 2018/19:164 s. 31.

¹⁰¹ Prop. 2018/19:164 s. 27–42.

¹⁰² Prop. 2018/19:164 s. 35–37.

¹⁰³ Ks. tarkemmin Prop. 2005/06:59 s. 50–54 ja RättsPM 2015:4.

¹⁰⁴ Lag 2019:80. Ks. Prop. 2018/19:164 s. 56–58.

korotukseen liity merkittäviä riskejä oikeusturvanäkökulmasta.¹⁰⁵ Tarkoituksena on, että rangaistusmääräysmenettelyssä käsitellään sellaiset jutut, joissa yksilövastuun näkökulmasta kyse on ollut suhteellisen lievästä, tuottamuksellisesta rikoksesta, mutta rikoksen tekemisen on mahdollistanut yhtiökonteksti. Kyse on toisin sanoen siitä, että organisaation rakenne ja organisaatiokulttuuri ovat olleet mahdollistamassa rikokseen syyllistymisen, ja sanktio on ensisijaisesti kohdistettava yhtiöön.¹⁰⁶ Syyttäjien harkinnan tueksi on laadittu käsikirja yrityssakon määräämisestä rangaistusmääräysmenettelyssä, jossa käydään läpi niin soveltamisedellytyksiä kuin yrityssakon rangaistusarvon määrittämistä koskevia seikkoja.¹⁰⁷

5.2 Norja

Norjan rikoslain (Lov om straff, straffeloven) 4 luvun 27–28 §:ssä säädetään yhteisörangaistuksesta (foretaksstraff). Säännöksen mukaan, jos yhteisön puolesta toiminut luonnollinen henkilö on syyllistynyt rikokseen, yhteisöä voidaan rangaista. Rangaistus on pääsääntöisesti sakkorangaistus (straffeloven 4:27.3.) Yhteisöä voidaan rangaista myös siinä tilanteessa, että henkilön menettely ei osoita syyllisyyttä tai hän ei ole syyntakeinen (straffeloven 4:27.1.). Yhteisöllä tarkoitetaan osakeyhtiötä, osuuskuntaa, yhdistystä tai muuta yhteenliittymää, yhden miehen yhtiötä, säätiötä, pesää tai julkisen toiminnan harjoittamista.

Norjassa yhteisörangaistuksen soveltamisala ulottuu määritelmäsäännöksen perusteella julkiseen toimintaan, ja käsitykseni mukaan julkisen vallan käyttöä ei ole rajattu soveltamisalan ulkopuolelle. Näin asia on ymmärretty myös oikeuskirjallisuudessa, jossa viitataan tulkinnan tueksi oikeuskäytännöstä ja erityisesti syyttäjäkäytännöstä ilmenevään soveltamiskäytäntöön.¹⁰⁸

Yhteisörangaistusvastuun perusteena on yhteisön puolesta toimiminen eli edustajanvastuu, mutta yhteisö voidaan asettaa vastuuseen myös anonyymin syyllisyyden tai ns. kumulatiivisen syyllisyyden tilanteissa.¹⁰⁹ Näistä jälkimmäinen viittaa tilanteeseen,

¹⁰⁵ Ks. tarkemmin Prop. 2018/19:164 s. 57.

¹⁰⁶ Prop. 2018/19:164 s. 44–45. Ks. myös Holmqvist 2017 s. 376.

¹⁰⁷ Företagsbot 2020.

¹⁰⁸ Ks. Andenæs et al. 2016 s. 276–277.

¹⁰⁹ Ks. näistä laajemmin Høivik 2012 s. 174–227 ja Andenæs et al. 2016 s. 280–284.

jossa ei ole osoitettava yhtä henkilöä, jonka menettely täyttäisi rikoksen tunnusmerkistön. Sen sijaan kyse on siitä, että useiden henkilöiden toiminnan yhteisvaikutuksesta rikoksen tunnusmerkistö täyttyy.¹¹⁰

Rikoslain sanamuodosta ja esitöistä ilmenee, että yhteisörankaistuksen tuomitseminen on harkinnanvaraista.¹¹¹ Arvioinnissa otetaan tällöin huomioon rikoslain 4 luvun 28 §:n mukaan muun muassa a) rangaistuksen preventiivinen vaikutus, b) rikkomuksen vakavuus ja se, onko joku yhteisön puolesta toimiva osoittanut syyllisyyttä, c) olisiko yhteisö ohjeiden, määräysten, koulutuksen, kontrollin tai muiden toimenpiteiden avulla voinut estää lain rikkomisen, d) onko rikkomus tehty yhteisön etujen edistämiseksi, e) onko yhteisö saanut tai olisiko se voinut saada lain rikkomisesta hyötyä, f) yhteisön taloudellinen asema, g) onko yhteisölle tai sen puolesta toimineelle määrätty rikkomuksen vuoksi muita seuraamuksia, kuten rangaistus luonnolliselle henkilölle ja h) edellyttääkö vieraan valtion kanssa tehty sopimus yhteisörankaistuksen käyttöä.¹¹²

Norjassa yhteisörankaistus tuomitaan rahamääräisenä, eikä rangaistukselle ole säädetty rikoslaissa enimmäismäärää. Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön perusteella yhteisölle on tuomittu muutamien satojen tuhansien kruunujen yhteisörankaistus.¹¹³ Vuodelta 2016 olevassa ratkaisussa kalankasvatusyhtiölle tuomittiin kuuden miljoonan kruunun yhteisörankaistus.¹¹⁴ Suurin yhtiölle tuomittu yhteisörankaistus on tietääkseni 80 miljoonaa kruunua, joka tuomittiin Statoilin maksettavaksi vuonna 2005.¹¹⁵

Myös Norjassa on mahdollisuus määrätä rangaistusmääräysmenettelyssä sakkorangaistus yhteisörankaistuksena. Rikosprosessilain (Straffeprosessloven) 255 §:ssä on tarkemmat edellytykset rangaistusmääräysmenettelyn soveltamiselle. Oikeuskirjallisuuden mukaan öljynjalostustoimintaa harjoittaville yhtiöille on määrätty rangaistusmääräysmenettelyssä miljoonien kruunujen sakkorangaistus.¹¹⁶

Oikeusministeriö on asettanut vuonna 2018 työryhmän selvittämään yhteisörankaistuksen ja korruptiorikossäännösten uudistamista. Selvitykselle on asetettu määräpäi-

¹¹⁰ Ot.prp. nr. 90 s. 239. Ks. tyyppitapauksista Høvik 2012 s. 216–227.

¹¹¹ Ot.prp. nr. 90 s. 244.

¹¹² Ks. Ot.prp. nr. 90 s. 239–240 ja Andenæs et al. 2016 s. 282–283.

¹¹³ Ks. esimerkiksi HR-2020-1353-A (150 000 NOK ja 200 000 NOK), HR-2015-2557-A – Rt-2015-1504 (100 000 NOK), HR-2015-2225-A – Rt-2015-1217 (1 000 000 NOK), HR-2012-1016-A – Rt-2012-770 (500 000 NOK), HR-2009-2344-A – Rt-2009-1595 (300 000 SEK).

¹¹⁴ HR-2016-2507-A.

¹¹⁵ Ks. <https://www.aftenbladet.no/okonomi/i/GONVq/statoil-er-verstingen>.

¹¹⁶ Andenæs et al. 2016 s. 284.

väksi 31.1.2020. Tiedossani ei ole, onko tämä toimeksianto johtanut jatkovalmisteluun. Työryhmän toimeksianto kuvastaa joka tapauksessa havainnollisesti sitä, millaisia tulkintaongelmia Norjassa on katsottu liittyvän yhteisö-rangaistuksen vastuurakenteeseen ja vastuumuodon harkinnanvaraisuuteen.¹¹⁷

5.3 Tanska

Tanskan rikoslain (Straffeloven) 25 §:n mukaan oikeushenkilö voidaan tuomita rangaistukseen, jos niin on säädetty laissa tai sen nojalla.¹¹⁸ Tätä säännöstä täydentää rikoslain 306 §, jonka mukaan oikeushenkilö voidaan tuomita rikosoikeudelliseen vastuuseen tämän lain rikkomisesta. Lähtökohtana siis on, että oikeushenkilön rangaistusvastuuta voidaan soveltaa yleisesti rikoslakirikoksissa, kun taas rikoslain ulkopuolisten rangaistussäännösten kohdalla edellytyksenä on, että oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltuvuudesta asianomaiseen rikokseen on säädetty nimenomaisesti erikseen.¹¹⁹

Yhteisöllä tarkoitetaan rikoslain 26 §:n 1 momentin mukaan osakeyhtiötä, osuuskuntaa, yhdistystä tai muuta yhteenliittymää, säätiötä, pesää, kuntaa tai valtiota. Myös yhden henkilön yhtiöihin voidaan soveltaa oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevia säännöksiä sillä edellytyksellä, että yhtiö voidaan kokonsa ja organisaationsa puolesta rinnastaa edellä mainittuihin yhteisöihin (Straffeloven 26.2 §).¹²⁰

Oikeushenkilön rangaistusvastuu edellyttää rikoslain 27 §:n mukaan, että oikeushenkilön toiminnassa on tehty rikkomus, joka voidaan syyksilukea yhdelle tai useammalle oikeushenkilöön liittyvälle henkilölle tai oikeushenkilölle itselleen.¹²¹ Rangaistusvastuu ulotetaan myös valtioon tai kuntiin niissä tilanteissa, joissa rangaistusvastuun perustana olevia säännöksiä rikotaan toiminnassa, joka vastaa tai joka voidaan rinnastaa yksityisten yhteisöjen toimintaan.¹²²

¹¹⁷ <https://www.regjeringen.no/contentassets/fba213b980cc4f5d90ea9d45dafc0dc2/endelig-mandat8475392.pdf> (ks. erityisesti s. 2–5).

¹¹⁸ Greve et al. (1997 s. 214–218) käsittelevät säännöksen perustaa tarkemmin. He käyvät läpi myös oikeuskäytännön valossa erilaisia yhtiömuotojen muutoksia ja niiden vaikutusta rangaistusvastuun soveltamisalaan. Ks. myös Betænking 1289/1995 s. 58–59.

¹¹⁹ Ks. tarkemmin Greve et al. 2012 s. 639–640.

¹²⁰ Betænking 1289/1995 s. 61–71. Ks. myös Greve et al. 1997 s. 218–220.

¹²¹ Betænking 1289/1995 s. 90–98 ja Greve et al. 1997 s. 221–226.

¹²² Ks. tarkemmin Greve et al. 1997 s. 226–228.

Rangaistusvastuun perusteena on edustajanvastuu, mutta myös anonyymi syyllisyys ja kumulatiivinen syyllisyys voivat perustaa vastuun. Oikeuskirjallisuuden perusteella vaikuttaa siltä, että oikeuskäytännössä päänvaivaa aiheuttaa yksilölliseltä rangaistusvastuulta edellytettävän syyksiluettavuusasteen ja yhteisövastuulta edellytettävän ”syyksiluettavuusasteen” välinen suhde.¹²³ Koska oikeushenkilön rangaistusvastuu tulkitaan harkinnanvaraiseksi,¹²⁴ se merkitsee myös sitä, että vastuun kohdentamiseen liittyy harkinnanvaraisuutta. Harkinnanvaraisuus tarkoittaa tässä yhteydessä vastuusubjektin valintaan liittyvää harkinnanvaraisuutta.¹²⁵ Rangaistusvaatimus voidaan kohdistaa pelkästään yhteisöön, yhteisöön ja johonkin tai joihinkin yhteisön toimintaan liittyviin henkilöihin taikka pelkästään luonnolliseen henkilöön. Tietyissä toimintaympäristöissä on ilmeisesti muodostunut vakiintuneita käytänteitä vastuun kohdentamisesta pääsääntöisesti yhteisöön.¹²⁶

Oikeushenkilölle tuomitaan rangaistukseksi sakkoa, ja lähtökohtana on, että sakot tuomitaan rikoslain 51 §:n 1 momentin mukaisesti päiväsakkoina.¹²⁷ Oikeuskirjallisuuden mukaan tuomioistuin voi kuitenkin 51 §:n 2 momentin mukaisissa tilanteissa tuomita päiväsakon sijasta kiinteämääräisen sakkorangaistuksen. Tähän viittaa myös esimerkinä käytetty oikeuskäytännössä yhtiölle tuomittu 300 000 kruunun määräinen sakkorangaistus.¹²⁸

5.4 Saksan liittotasavalta

Saksan liittotasavallan rikoslakiin (Strafgesetzbuch, StGB) ei sisälly oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaa sääntelyä,¹²⁹ vaan oikeushenkilöille langettavasta rahanmääräisestä seuraamuksesta¹³⁰ säädetään rikkomuksia koskevassa laissa (Gesetz über Ordnungswidrigkeiten, OWiG). Kyseisen lain 30 §:n 1 momentissa säädetään seuraamuksesta, joka voidaan tuomita yhteisölle. Kyseisen sakkorangaistuksen vas-

¹²³ Ks. erityisesti Greve et al. 1997 s. 224–226.

¹²⁴ Näin Greve et al. 1997 s. 228.

¹²⁵ Betænkning 1289/1995 s. 109–125.

¹²⁶ Greve et al. 1997 s. 228–229, 231.

¹²⁷ Ks. tarkemmin Betænkning 1289/1995 s. 153–164.

¹²⁸ Greve et al. 2012 s. 640. Ks. myös Greve et al. 1997 s. 253–254.

¹²⁹ Ks. tämän ajattelun perustasta BeckOK OWiG/Meyberg 2020 § 30 Rn. 1–5.1.

¹³⁰ Geldbuße gegen juristische Personen und Personenvereinigungen.

tuuedellytyksenä on tiivistetysti 1) henkilön asema yhtiössä, 2) rikokseen tai rikkomiseen syyllistyminen, jolla 3a) rikotaan yhteisön noudattavana olevaa velvollisuutta tai 3b) joka johtaa taloudellisen hyödyn hankkimiseen yhteisölle.¹³¹

Seuraamuksen soveltamisalaa määritettäessä on kiinnitettävä huomiota 130 §:ään, jossa säädetään yhteisöille asetettavan valvontavelvollisuuden eli huolellisuusvelvollisuuden noudattamisesta ja niistä edellytyksistä, joilla huolellisuusvelvollisuuden rikkominen voidaan lukea yhteisön vastuulle.¹³² Kyse on toisin sanoen siitä, että 30 §:ää ja 130 §:ää on luettava yhdessä, jotta voidaan määrittää vastuun edellytysten täyttyminen.

Seuraamuksen ankaruus on mitoitettu 30 §:n 2 momentissa sen mukaisesti, onko seuraamuksen määräämisen perusteella rangaistava menettely (Straftat) vai rikkomustyyppinen menettely (Ordnungswidrigkeit). Oikeushenkilön rangaistusvastuun perustana voi toisin sanoen olla rikoslaisissa (StGB) rangaistavaksi säädetty teot, rikoslain ulkopuolisessa lainsäädännössä (Nebenstrafrecht) rangaistavaksi säädetty teot tai rikkomuksia koskevassa laissa (OWiG) kielletyksi säädetty rikkomukset.¹³³

Jos kysymys on tahallisen rangaistavasta menettelystä (Straftat), seuraamuksen enimmäismäärä on 10 miljoonaa euroa. Jos taas kyse on taas tuottamuksellisesta syyksiluettavasta teosta (Straftat), seuraamuksen enimmäismäärä on 5 miljoonaa euroa. Rikkomustyyppisissä teoissa seuraamuksen määrä perustuu niiden ”tunnusmerkistössä” asetettuun sakkorangaistuksen enimmäismäärään (ks. myös 130 §).¹³⁴

Saksassa on parhaillaan käsiteltävänä lainsäädäntöhanke, joka tähtää yhteisöjen rangaistusvastuun selkeyttämiseen ja sanktioankaruuden korottamiseen (Entwurf eines Gesetzes zur Stärkung der Integrität in der Wirtschaft).¹³⁵ Tarkoituksena on säätää uusi yhteisövastuuta koskeva laki (Gesetz zur Sanktionierung von verbandsbezogenen Straftaten, VerSanG). Kuten lain nimestä käy ilmi, kyse on terminologisesti

¹³¹ Ks. tarkemmin BeckOK OWiG/Meyberg 2020 § 30 Rn. 68–91 ja KK OWiG/Rogall 2018 § 30 Rn. 88–105.

¹³² Ks. BeckOK OWiG/Beck 2020 § 30 Rn. 38–68 ja KK-OWiG/Rogall 2018 § 130 Rn. 39–50.

¹³³ Ks. tarkemmin BeckOK OWiG/Meyberg 2020 § 30 Rn. 59–64 ja KK OWiG/Rogall 2018 § 30 Rn. 88–105. Ks. myös Malik 2020 s. 49–50.

¹³⁴ BeckOK OWiG/Meyberg 2020 Rn. 96–97a ja KK OWiG/Rogall 2018 § 30 Rn. 130.

¹³⁵ Ks. uudistuksen tarpeellisuudesta Drucksache 440/20 s. 46–48 ja Drucksache 19/23568 s. 43–45. Ks. myös BeckOK OWiG/Meyberg 2020 § 30 Rn. 3a.6, joka tarkastelee ehdotuksen aikaisempaa versiota (Entwurf eines Verbandssanktionengesetzes, VerSanG-E).

yhteisövastuusta, ja yhteisö ymmärretään ehdotuksessa (2 §) laajassa merkityksessä siten, että käsite kattaa kaikenlaiset oikeushenkilöt.¹³⁶

Vastuuperusteeksi ehdotetaan yhteisössä johtavassa asemassa olevan luonnollisen henkilön toimintaa, jolla rikotaan niitä velvollisuuksia, joita yhteisön pitää noudattaa tai joiden rikkomisella hankitaan yhteisölle taloudellista etua (3 §). Käytännössä kyse on ennen kaikkea samastamisesta (johdon osallisuus) tai organisaatiohuolimattomuudesta (valvontavelvollisuuden laiminlyönti).¹³⁷ Seuraamuksen ankaroittaminen toteutettaisiin siten, että sakkorangaistuksen enimmäismäärä olisi tahallisissa teoissa enintään 10 000 000 euroa ja tuottamuksellisissa teoissa enintään 5 000 000 euroa. Jos yhtiön vuosittainen liikevaihto on yli 100 miljoonaa euroa, sakkorangaistuksen enimmäismäärä olisi tahallisesti rangaistavissa teoissa 10 % liikevaihdosta ja tuottamuksellisissa teoissa 5 % liikevaihdosta (9 §).¹³⁸ Sen lisäksi seuraamusvalikoimaan tulisi muun muassa varoituksen muodossa annettava ehdollinen yhteisöseuraamus (10 § ja 13 §).¹³⁹

Yhteisöseuraamuksen mittaaminen perustuisi yhtäältä yhteisön taloudellista asemaan ja toisaalta teon moitittavuuteen. Ehdotettu säännös (15 §) sisältää yksityiskohtaisen luettelon niistä teon moitittavuutta osoittavista seikoista, jotka on otettava arvioinnissa huomioon. Näitä ovat muun muassa menettelyn kesto, teolla aiheutettu seuraus, teon motiivi jne.¹⁴⁰

Lakiehdotus on saanut valtiopäivien valiokuntakäsittelyssä osakseen painavaa kritiikkiä; huolta on aiheuttanut muun muassa ehdotuksen sisältyvien säännösten valtiosääntöisten reunaehtojen täyttyminen ja mahdolliset vaikutukset syyttäjä- ja tuomioistuinlaitoksen toimintaan.¹⁴¹ Sen takia valtiopäivien käsiteltäväksi on annettu äskettäin uusi ehdotus.¹⁴²

¹³⁶ Ks. tarkemmin Drucksache 440/20 s. 68–69 ja Drucksache 19/23568 s. 62–65.

¹³⁷ Drucksache 440/20 s. 4–5 ja 73–76 sekä Drucksache 19/23568 s. 9 ja 65–68.

¹³⁸ Drucksache 19/23568 s. 11 ja 71–73.

¹³⁹ Drucksache 440/20 s. 8 ja 82–84 sekä Drucksache 19/23568 s. 11 ja 73–74.

¹⁴⁰ Drucksache 440/20 s. 10 ja 87–92 sekä Drucksache 19/23568 s. 11 ja 77–82.

¹⁴¹ Ks. tarkemmin Drucksache 440/1/20.

¹⁴² Drucksache 19/23568.

5.5 Muut vertailevat näkökohdat

Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa on tarkasteltu laajasti yhteisöjen rikosoikeudellista vastuuta. Analyyseistä on erotettavasti karkeasti kahdenlaisia painotuksia eli kirjoittajat tarkastelevat yhtäältä common law-järjestelmän ja mannermaisen (romaanis-germaanisen) järjestelmän yhtäläisyyksiä ja eroja.¹⁴³ Toisaalta tarkastelu kohdistetaan yksittäisissä valtioissa valittujen lainsäädäntöratkaisujen kuvaamiseen ja arviointiin.¹⁴⁴

Marc Engelhart huomauttaa, että yhteisöihin kohdistuvissa rikosoikeudellisissa vastu- ja seuraamusmuodoissa on valtiosta riippuen löydettävissä seuraavat lainsäädäntöratkaisuja määrittävät elementit.¹⁴⁵ 1) Luonnollisella henkilöllä on 2) johtava asema, johon liittyy valta tehdä yhteisöä sitovia päätöksiä. 3) Johtavassa asemassa oleva luonnollinen henkilö toimii yhteisössä, joka määritellään oikeushenkilöksi ja tekijä 4a) syyllistyy rikokseen yhteisön puolesta tai 4b) hän laiminlyö valvontavelvollisuutensa, jonka seurauksena hänen valvonnassaan oleva henkilö tekee yhteisön puolesta rikoksen. Engelhartin¹⁴⁶ näkemyksen mukaan keskeisenä esikuvana erilaisille sääntelyvaihtoehdoille voidaan pitää Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamista koskevan yleissopimuksen¹⁴⁷ toisen pöytäkirjan¹⁴⁸ 3 artiklaa.

Kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden perusteella oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevissa keskustelussa ja uudennalaisissa sääntelyratkaisuissa on nähtävissä ennaltaestävyyteen liittyvien elementtien painottuminen. Kyse on yksinkertaistaen siitä, että yhtiöiden compliance-ohjelmilla eli väärinkäytöstä ennaltaehkäisemistä, tunnistamista ja reagointia koskevilla sisäisillä toimintaohjelmilla ja -malleilla on samanlainen tarkoitusperä kuin organisaatiohuolimattomuuteen perustuvalla oikeushenkilön rangaistusvastuulla.¹⁴⁹ Tavoitteena on, että oikeushenkilössä luodaan väärinkäytösten estämistä ja ehkäisemistä koskevat toimintamallit ja organisaatiokulttuuri.¹⁵⁰ Yhtenä esimerkkinä

¹⁴³ Piet – Ivory 2011, s. 4–60, erityisesti s. 6–13.

¹⁴⁴ Ks. esimerkiksi teoksessa Piet – Ivory (ed.) 2011 olevat artikkelit ja Brodowski et al. (ed.) 2014 sisältämät artikkelit. Ks. myös Brodowski 2018 s. 11–20 ja teoksen Brodowski – Espinoza – Saad-Diniz (ed.) 2018 sisältämät artikkelit.

¹⁴⁵ Engelhart 2014 s. 57.

¹⁴⁶ Ks. erityisesti Engelhart 2014 s. 54–55.

¹⁴⁷ EYVL N:o C 316, 27.11.1995, s. 48.

¹⁴⁸ EYVL N:o C 221, 19.7.1997.

¹⁴⁹ Engelhart 2014 s. 63.

¹⁵⁰ Ks. myös Orsina 2018 s. 173–184, Krause 2018 s. 185–195 ja Yuning 2018 s. 197–210.

voidaan käyttää edellä kuvattuun Saksan liittotasavallan ehdotukseen sisältyvää varoituksen muodossa annettavaa ehdollista yhteisöseuraamusta (10 §), jonka yhteydessä tuomioistuimella olisi mahdollista myös antaa ohjeistusta siitä, miten yhtiö on kehitettävä organisaation toimintakulttuuria ja huolellisuusvelvollisuuksien noudattamista (13 §).

6 Hallinnolliset seuraamusmaksut¹⁵¹

Oikeushenkilön rangaistusvastuu konkretisoituu rikosoikeudellisessa mielessä oikeushenkilölle tuomittavana *yhteisösakkona*. Eräissä hallinnollisissa rikkomuksissa (delikteissä) voidaan yhteisöihin kohdistaa hallinnollisia seuraamusmaksuja, jotka ovat rikoslaissa säädettyyn yhteisösakon asteikkoon verrattuna moninkertaisia. Keskeisimmät tällaisia seuraamusmaksuja koskevat säännökset sisältyvät kilpailulakiin (948/2011), Finanssivalvonnasta annettuun lakiin (878/2008) ja yleiseen tietosuojasetukseen.¹⁵²

Kilpailulain 12 §:ssä säädetään kilpailunrajoituksesta määrättävän seuraamusmaksun edellytyksistä. Kyseisen lain 13 §:n mukaan seuraamusmaksu saa olla enintään 10 prosenttia kunkin kilpailunrajoitukseen osallistuvan elinkeinonharjoittajan tai näiden yhteenliittymän liikevaihdosta siltä vuodelta, jona elinkeinonharjoittaja tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymä viimeksi osallistui rikkomukseen.¹⁵³ Seuraamusmaksun määrää markkinaoikeus.

Finanssivalvonnasta annetun lain 40 §:ssä säädetään seuraamusmaksun määräämisen edellytyksistä. Seuraamusmaksun määrää Finanssivalvonta, ja seuraamusmaksun enimmäismäärä riippuu siitä, määrätäänkö se oikeushenkilölle vai luonnolliselle henkilölle. Kyseisen lain 41 §:n 4 momentin mukaan seuraamusmaksu saa olla enintään kymmenen prosenttia oikeushenkilön tekoa tai laiminlyöntiä edeltävän vuoden liikevaihdosta, kuitenkin enintään kymmenen miljoonaa euroa. Seuraamusmaksun enimmäismääristä säädetään tarkemmin myös 41a §:ssä, jossa enimmäismäärät on ryhmitelty yleissäännöksestä (41 §) poikkeavalla tavalla. Esimerkiksi 41a §:n 8 momentin mukaan, jos seuraamusmaksu koskee arvopaperimarkkinalain 15 luvun 2 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettujen säännösten rikkomista, oikeushenkilölle määrättävä seuraamusmaksu saa olla, sen mukaan, kumpi on suurempi, enintään joko 15 prosenttia oikeushenkilön tekoa tai laiminlyöntiä edeltävän vuoden liikevaihdosta tai enintään 15 miljoonaa euroa.

Lisäksi kyseisen lain 41a §:ssä 14 momentissa (215/2019) seuraamusmaksu saa olla 8–13 momentissa säädettyistä enimmäismääristä huolimatta enintään kolme kertaa

¹⁵¹ Ks. hallinnollisten sanktioiden sääntelystä ja sääntelyperiaatteista yleisemmin Lainkirjoittajan opas ja OMML 52/2018.

¹⁵² Euroopan Parlamentin ja Neuvoston asetukset (EU) 2016/679, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuojasetus).

¹⁵³ Ks. HE 88/2010 vp s. 57–59.

niin suuri kuin teolla tai laiminlyönnillä saatu hyöty, jos hyödyn suuruus on määriteltävissä.

Yleisen tietosuoja-asetuksen 83 artiklan 4 kohdan mukaan tietyistä kyseisessä kohdissa määritellyistä säännösten rikkomisesta määrätään 2 kohdan mukaisesti hallinnollinen sakko, joka on enintään 10 000 000 euroa, tai jos kyseessä on yritys, kaksi prosenttia sen edeltävän tilikauden vuotuisesta maailmanlaajuisesta kokonaisliikevaihdosta sen mukaan, kumpi näistä määristä on suurempi. Kyseisen asetuksen 83 artiklan 5 kohdan mukaan kyseisessä kohdassa tarkemmin määriteltävien säännösten rikkomisesta määrätään 2 kohdan mukaisesti hallinnollinen sakko, joka on enintään 20 000 000 euroa, tai jos kyseessä on yritys, neljä prosenttia sen edeltävän tilikauden vuotuisesta maailmanlaajuisesta kokonaisliikevaihdosta sen mukaan, kumpi näistä määristä on suurempi. Samanlainen hallinnollinen sakko voidaan määrätä 6 kohdan mukaan 58 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun valvontaviranomaisen määräyksen noudattamatta jättämisestä. Tietosuojalain (1050/2018) 24 §:n mukaan tietosuoja-asetuksen 83 artiklassa säädetyn hallinnollisen sakon (*hallinnollinen seuraamusmaksu*) määrää tietosuojavaltuutetun ja apulaistietosuojavaltuutettujen yhdessä muodostama seuraamuskollegio.

7 Käytännön toimijoiden näkemykset

7.1 Yleistä

Olen kerännyt tietoa oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamiseen liittyvistä oikeudellisista ja käytöllisistä kysymyksistä haastatteleamalla asiaan perehtyneitä juristeja ja tutkijoita. Olen tehnyt haastattelut etäyhteyden välityksellä. Tavoitteeni on ollut hankkia tietoa rikosprosessin eri rooleissa toimivilta henkilöiltä (valvontaviranomainen, poliisi, syyttäjä, asianajaja ja tuomari), eri oikeusasteissa työskenteleviltä lainkäyttäjiltä (käräjäoikeus, hovioikeus, korkein oikeus) ja aiheeseen perehtyneiltä tutkijoilta. Sen lisäksi olen saanut sähköpostilla minulle kootusti kerättyä tietoa niin syyttäjiltä kuin tuomareilta.

Haastatteluissa on noussut toistuvasti esille samantyyppiset teemat, ja myös sähköpostilla saamiini vastauksiin ovat sisältäneet näitä samoja aihealueita. Käyn seuraavissa läpi keskeisimmät havaintoni, ja hyödynnän haastatteluissa esille nousseita näkemyksiä myös luvussa 8., jossa esitän arvioni kehittämiskohteista.

7.2 Keskeiset havainnot

Oikeushenkilön rangaistusvastuun *oikeudellinen vastuurakenne* vaikuttaisi olevan suhteellisen selkeä, vaikka eri vastuuperusteiden (samastaminen, organisaatiohuolimattomuus, anonyymi syyllisyys) arviointiin liittyy väistämättä tulkinnanvaraisuutta konkreettisesti ratkaistavana olevassa jutussa. Johdon osallisuuteen perustuva vastuurakenne on periaatteessa systemaattisesti selkeämpi kuin organisaatiohuolimattomuuteen perustuva oikeushenkilön rangaistusvastuu, koska jälkimmäinen vastuurakenne edellyttää useiden rikosoikeusteoreettisestikin vaikeiden vastuelementtien arviointia ja tulkintaa. Käytännössä organisaatiohuolimattomuuteen perustuva vastuu tuntuisi soveltuvan luontevammin vastuuperusteeksi, koska kyse on tyypillisesti tilanteista, joissa luonnollisen henkilön vastuuta arvioidaan tuottamuksena syyksiluettavien rikosten näkökulmasta. Tällaisia rikoksia ovat työturvallisuusrikos ja ympäristön turmeleminen, joissa syytteet perustuvat normaalisti vastaajana olevan luonnollisen henkilön tuottamukselliseen menettelyyn.

Oikeushenkilön rangaistusvastuuta ei voida oikeudellisesti erottaa *vastuun kohdentamisesta*. Rikosoikeudellinen yksilövastuu on kohdennettava niihin henkilöihin, joiden

teot tai laiminlyönnit ovat merkityksellisiä rikostunnusmerkistön täyttymisen näkökulmasta. Kohdentamisharkinta ja oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeva harkinta eivät kuitenkaan välttämättä muodosta koherenttia kokonaisuutta, sillä vastuun kohdentamisesta *oikealle organisaatiotasolle* vaikuttaisi olevan jonkin verran toisistaan poikkeavia näkemyksiä. Vastuun kohdentamista koskeva harkinta vaikuttaa myös oikeudenkäynnin kustannustehokkuuteen. Jos esimerkiksi potentiaalisten vastuuhenkilöiden joukkoa ei ole etukäteen rajattu riittävän selkeällä tavalla, näyttöä joudutaan useasti esittämään lukuisten yhtiössä toimineiden henkilöiden asemasta, heidän tehtävistään, toimivaltuuksiensa laadusta ja laajuudesta sekä heidän osuudestaan lainvastaisen tilan syntyyn ja sen jatkumiseen. Tämä lisää väistämättä oikeudenkäynnin kustannuksia.

Rikoslaisissa omaksuttu sääntelytekniikka ja oikeushenkilön rangaistusvastuun systematiikka näyttävät sisältävän ajatuksen siitä, että rikosprosessissa on kyettävä arvioimaan ensisijaisesti luonnollisen henkilön rikosvastuun edellytysten täytyminen. Tällöin oikeushenkilön rangaistusvastuun arviointi jää helposti taka-alalle, vaikka monissa rikostyypeissä olisi pikemmin ajateltavissa, että asetelma on perusteltua kääntää toisinpäin. Oikeushenkilön toiminnallinen rakenne, siellä vallitseva organisaatiokulttuuri ja oikeushenkilössä noudatettavat käytänteet ovat tyypillisesti konteksti, joka mahdollistaa rikoksen tekemisen. Tällöin oikeudellinen vastuuarviointi olisi kohdistettava ensisijaisesti oikeushenkilöön. Kyse ei ole kuitenkaan pelkästään oikeudellisesta sääntelytekniikasta ja vastuusystematiikasta, vaan laajemmin rikosoikeudellisen ideologian ja rikosvastuun perustan uudelleen arvioinnista. Jos rikosoikeudellisessa ajattelussa ja rikoslainkäytössä haluttaisiin painottaa yhteisöllistä vastuuta, se edellyttäisi lainsäädännön systematiikan ja sääntelytekniikan lisäksi niin ajattelutapojen kuin käytänteiden merkittävää muutosta.

Asetelman radikaali uudelleen ajattelu voisi tarkoittaa konkreettisesti esimerkiksi sitä, että oikeushenkilö ilmenisi haastehakemuksessa ensisijaisena vastaajana. Tällöin myös yhteisösakkovaatimuksen perusteena oleva menettely olisi kuvattava yksityiskohtaisesti, jolloin väitetyt organisaatiohuolimattomuutta ilmentävät seikat olisi konkreettisoitava nykyistä täsmällisemmin. Lisäksi tällainen muutos heijastuisi siihen, missä järjestyksessä rikosoikeudenkäynnissä käsitellään yhteisö- ja yksilövastuun edellytysten täyttymistä.

Yhteisösakon *mittaamisperusteisiin* on periaatteessa kirjattu mittaamisharkinnan näkökulmasta relevantit seikat, mutta mittaamisharkinnassa näyttäisi olevan vaikea saavuttaa ennakoitavaa mittaamiskäytäntöä. Tähän vaikuttaa ilmeisesti osaltaan se, että esitutkinnassa ei onnistuta hankkimaan riittävän kattavasti tietoa seikoista, jotka ovat yhteisösakon mittaamisen näkökulmasta relevantteja. Tätä tiedon puutetta on vaikea korvata myöhemmin rikosprosessin eri vaiheissa. Ongelmana voi olla myös se, että yhteisösakkoa koskevissa seuraamuskannanotoissa ei kyetä esitutkinnassa hankitun

selvityksen perusteella erittelemään eri mittaamisperusteiden vaikutusta, vaan kannanotto pohjautuu suoraviivaisesti tiettyihin vastaajana olevan yhtiön liiketaloudellisiin tunnuslukuihin. Vaikuttaisi siltä, että edellä kuvattu tiedon niukkuus ei ole johtanut siihen, että syyttäjät pyytäisivät ainakaan laajamittaisesti lisätutkintaa.

Oikeushenkilön rangaistusvastuun *soveltamisala* on periaatteessa erittäin laaja, mutta tilastot osoittavat, että soveltamiskäytäntö keskittyy ennen kaikkea työturvallisuusrikoksiin ja jossain määrin myös ympäristörikoksiin. Tämä korostuu myös haastattelussa, sillä lähes jokainen haastateltavista painotti, että heidän kokemuksensa ja näkemyksensä oikeushenkilön rangaistusvastuun käytöstä perustuvat pääasiassa työturvallisuusrikosjutuista saatuihin kokemuksiin. Esimerkiksi soveltamisalan laajentuminen törkeään kirjanpitorikokseen ei ole ainakaan vielä vaikuttanut oikeushenkilön rangaistusvastuun käyttöön, vaikka törkeä kirjanpitorikos on tyypillinen, talousrikosjuttuihin keskeisesti kuuluva rikostyyppi.¹⁵⁴

Oikeushenkilön rangaistusvastuun käyttöä työturvallisuusrikoksissa näyttäisi selittävän ennen kaikkea AVI:n rooli valvontaviranomaisena ja sen toiminta rikosprosessissa. Aluehallintovirastolla on selkeä, lakiin perustuva rooli työturvallisuusrikosten prosessissa. Työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta annetun lain 50 §:n 2 momentin (216/2018) mukaan edellä 1 momentissa tarkoitettua tekoa¹⁵⁵ koskevassa esitutkinnassa on työsuojeluviranomaiselle varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Syyttäjän on varattava työsuojeluviranomaiselle tilaisuus lausunnon antamiseen ennen syyteharkinnan päättämistä. Asiaa tuomioistuimessa suullisesti käsiteltäessä työsuojeluviranomaisella on läsnäolo- ja puheoikeus. Näin ollen työturvallisuusrikosten esitutkinta perustuu tyypillisesti työsuojeluviranomaisen poliisille tekemään asiantuntevaan tutkintailmoitukseen.

Työturvallisuusrikokseen liittyy erityispiirteenä *lyhyt vanhentumisaika* (kaksi vuotta), koska työturvallisuusrikoksesta ei ole säädetty kvalifioitua tekemuotoa. Myös ympäristörikoslukuun (RL 48 luku) liittyy samankaltaisia rikostyyppisiä, joissa vanhentumisaika on lyhyt. Asia on mahdollista nähdä kahdella tavalla. Yhtäältä lyhyt vanhentumisaika saattaa tietyissä tilanteissa johtaa siihen, että rikosvastuun edellytyksiä, eikä siten myöskään oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytyksiä ehditä tutkia ajoissa tai riittävän perusteellisesti. Toisaalta on mahdollista ajatella, että tekokonteksti eli yhteisövastuun selvittäminen ja vastuun kohdentaminen yhteisöön voisi perustella rikosprosessin jatkamista, vaikka luonnollista henkilöä koskevan rikosepäilyn perusteena

¹⁵⁴ Tilastokeskuksen tilastojen perusteella törkeästä kirjanpitorikoksesta ei ole vielä annettu yhtään yhteisösakkotuomiota (vuodet 2017–2019). http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__oik__syyttr/statfin_syyttr_pxt_11ia.px/table/tableViewLayout1/

¹⁵⁵ Kyseisen lain 50 §:n 1 momentissa viitataan työsuojeluviranomaisen valvottavana olevassa laissa tai RL 44 luvun 1 momentin 8–10 kohdassa tai 47 luvussa rangaistavaksi säädettyyn tekoon.

oleva rikos olisi vanhentumassa. Tähän ei ole nimittäin lainsäädännöllistä estettä. Rikoslain 8 luvun 7 §:n mukaan yhteisösakkoa koskevan vaateen vanhentumisaika on sama kuin vaateen perusteena olevan rikoksen vanhentumisaika, mutta yhteisösakkoa koskevan vaateen lyhin vanhentumisaika on kuitenkin viisi vuotta.

Rikosprosessin jokainen vaihe on olennainen rikosvastuun toteuttamisen ja oikeusturvan takaamisen näkökulmasta. Laadukas esitutkinta varmistaa sen, että myös oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytykset ja mittaamisharkinnassa relevantit seikat selvitetään riittävän seikkaperäisesti. Koska esitutkinnan keskiössä on yksilövastuun edellytysten tutkiminen, oikeushenkilön rangaistusvastuun tunnistamista ja vastuuedellytysten selvittämistä olisi mahdollista kehittää muun muassa tutkintasuunnitelmiin sisällytettävien muistilistojen avulla ja syyttäjälle tehtävän ennakoilmoituksen avulla. Sen lisäksi esitutkinnassa näyttäisi olevan kehittämisen tarvetta erityisesti silloin, kun oikeushenkilöä kuullaan epäiltynä, ja esitutkinnassa selvitetään organisaatiohuolimattomuuden edellytyksiä.

Vaikka oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevat edellytykset on kirjattu lakiin suhteellisen onnistuneesti, ongelma on pidetty yhteisösakon tuomitsematta jättämistä koskevan säännöksen (RL 9:4) ja syyttäjän harkintaa ohjaavan rangaistusvaatimuksen esittämättä jättämistä koskevan säännöksen (RL 9:7) välistä suhdetta. Sääntely ei ole katsottu ottavan riittävällä tavalla huomioon rikosprosessin kustannustehokkuuden vaatimuksia eli tässä tapauksessa syyttäjien voimavarojen kohdentamista.

7.3 Muuta

Matti Nissinen ja Raimo Lahti ovat käsitelleet kirjoituksissaan oikeushenkilön rangaistusvastuuseen liittyviä teemoja ja kehittämiskohteita. Nissisen mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuun käyttö edellyttää työturvallisuusrikoksissa huomion kiinnittämistä muun muassa seuraaviin seikkoihin. Aluehallintoviraston ilmoitusten on ensinnäkin luotava rikosprosessin joutuisuudelle selkeät lähtökohdat. Toiseksi esitutkinnan osaaaminen ja voimavarat on varmistettava, ja kolmanneksi viranomaisyhteistyön käytänteitä on parannettava.¹⁵⁶

Esitutkinnan laatuongelmien syyt liittyvät Nissisen arvion mukaan vaihtelevasti painotuen tietoon, taitoon, voimavaroihin ja jopa asenteisiin. Ongelmia aiheutuu myös työturvallisuusrikoksen lyhyestä eli kahden vuoden vanhentumisajasta. Nissinen huo-

---

¹⁵⁶ Nissinen 2019.

mauttaa, että oikeushenkilön rangaistusvastuun viiden vuoden pituinen vanhentumisaika tarkoittaa samalla sellaista mahdollisuutta, jossa ajetaan vain yhteisösakkoa koskevaa vaatimusta, koska syyteoikeus henkilövastaajien osalta on jo vanhentunut. Hänen mukaansa muutamia tällaisia juttuja lienee jo ollutkin, mutta niiden määrä saattaa kasvaa, jos esitutkinta-ajat venyvät vielä nykyisestään.¹⁵⁷

Nissinen tuo lopuksi esille sen, että organisaatiohuolimattomuuden tietty kehittymättömyys ja sirpaleisuus yhdistettynä esitutkintaan liittyvien puutteiden synnyttämään dominoefektiin selittänevät osaltaan niitä tiedollisia ja prosessuaalisia haasteita, joita yhteisövastuun esitutkinnassa ja myöhemmissä vaiheissa väistämättä kohdataan.¹⁵⁸

Nissinen on tarkastellut havainnollisesti myös AVI:n roolia työrikosjutun pääkäsitteilyssä. Hän korostaa, että työsuojeluviranomaisen roolin kuuluu tuoda puolueettomasti esiin asian tutkintaan sekä työsuojeluun liittyviä näkökohtia sekä syytetyn puolesta että häntä vastaan.¹⁵⁹

Lahti on puolestaan vertaillut rikosvastuun kohdentamista ja oikeushenkilön rangaistusvastuuta sekä tarkastellut niiden keskinäistä suhdetta. Hän peräänkuuluttaa uudenlaista vastuujärjestelmän kehittämistä, jossa molemmat elementit ovat vuorovaikutuksessa keskenään.¹⁶⁰ Lahti näkee, että oikeushenkilön rangaistusvastuu pitäisi nostaa valvonta-, esitutkinta- ja syyttäjäviranomaisten toiminnan yhdeksi painopistealueeksi.¹⁶¹

Lahti korostaa sitä, että rikosvastuun kohdentamista (RL 47:7, RL 48:7 ja RL 5:8) koskevassa normatiivisessa kokonaisuudessa epävarsinaiseen laiminlyöntirikokseen liittyvä vastuuasemaoppi (RL 3:3.2) rajoittaa rangaistavuuden alaa.¹⁶² Tämä näkemys näyttäisi perustuvan oikeuskirjallisuudessa esitettyyn kannanottoon.¹⁶³ Lahden keskeinen ehdotus on oikeushenkilössä vastuussa olevan henkilöpiirin yhtenäinen määrittely.¹⁶⁴ Tämä ehdotus on linjassa sen kanssa, että Lahti on jo aikaisemmin peräänkuuluttanut rikoslakiin kirjattavaa yhteistä vastuun kohdentamista koskevaa säännöstä tai säännöksiä.¹⁶⁵

---

¹⁵⁷ Nissinen 2019.

¹⁵⁸ Nissinen 2019.

¹⁵⁹ Nissinen 2020.

¹⁶⁰ Lahti 2019 s. 205.

¹⁶¹ Lahti 2019 s. 204.

¹⁶² Lahti 2019 s. 212.

¹⁶³ Nuotio 2006 s. 354.

¹⁶⁴ Lahti 2019 s. 220.

¹⁶⁵ Ks. tarkemmin Lahti 1998 s. 1279–1284.

8 Arvio kehittämiskohteista

8.1 Sääntelytekniikka

Oikeushenkilön rangaistusvastuun *soveltamisala* on laajentunut merkittävästi 25 vuoden aikana, kun mittapuuna pidetään niiden rikosnimikkeiden lukumäärää, joiden yhteydessä oikeushenkilön rangaistusvastuuta voidaan soveltaa. Voitaneen olettaa, että soveltamisala laajenee myös tulevaisuudessa ennen kaikkea kansainvälisten sopimusvelvoitteiden ja EU-sääntelyn myötä. Lainsäätäjän voidaan toisin sanoen tulkita suhtautuneen vakavasti alkuperäiseen hallituksen esitykseen sisältyvään näkemykseen siitä, että ”yksilöllisen vastuun mahdollisuudet vaikuttaa yhteisötoimintaan ovat kuitenkin heikentyneet, kun yhteisön puolesta toimivat henkilöt ovat nykyisin enemmän yhteisörakenteen osia kuin itsenäisiä ja riippumattomia päätöksentekijöitä.”¹⁶⁶

Oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisala on kuitenkin laajentunut vuosien mittaan hyvin erilaisilla perusteilla, eivätkä nämä perusteet ole täysin yhteismitallisia. Nykyinen sääntely ei ole myöskään optimaalinen siinä merkityksessä, että oikeushenkilön rangaistusvastuun sijoittamisesta RL 9 lukuun tai kyseisen luvun sääntelytekniistä ratkaisuista olisi selkeästi pääteltävissä, että yhteisöillä on tietyissä rikostyypeissä olennainen merkitys rikoksenteo ympäristönä ja vastuun kantajana. Kuten olen edellisessä luvussa todennut, yhteisövastuun korostaminen rikosoikeudellisessa ajattelussa edellyttäisi lainsäädännön systematiikan ja sääntelytekniikan lisäksi niin ajattelutapojen kuin käytänteiden merkittävää muutosta.

Rikoslain luettavuutta olisi ensinnäkin mahdollista selkeyttää siten, että nykyisen viittaussääntötekniikan sijasta RL 9 luvussa säädettäisiin nimenomaisesti niistä rikoksista, joiden yhteydessä oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevia säännöksiä voidaan soveltaa. Tämä saattaisi helpottaa etenkin esitutkinnassa sen hahmottamista, soveltuuko oikeushenkilön rangaistusvastuu ylipäänsä tutkittavana oleviin tekoihin. Muutoksen haittapuolena olisi kuitenkin se, että RL 9 lukuun olisi lisättävä rikosnimikelista, joka olisi erittäin pitkä.

Toinen, laajakantoisempi ja periaatteellisempi muutos olisi oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan radikaali laajentaminen siten, että RL 9 lukuun sijoitettavalla yleissäännöksellä soveltamisala ulottuisi *periaatteessa* kaikenlaisiin rikoksiin. Tällöin

---

¹⁶⁶ HE 95/1993 vp s. 3.

oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeva sääntely muistuttaisi eräiltä osin menettämisseuraamusta ja liiketoimintakieltoa, joissa soveltamisalaa ei rajoitettu nimeämällä niitä rikoksia, joiden yhteydessä säännöksiä voidaan soveltaa.

Yleissäännöksen etuna olisi muun muassa seuraavat seikat. Yhteisövastuu olisi ensinnäkin helpompi hahmottaa ja ymmärtää nykyistä keskeisemmäksi rikosoikeudelliseksi instrumentiksi. Toiseksi niin esitutkinnassa kuin syyteharkinnassa olisi arvioitava jokaisessa jutussa, soveltuuko oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevat säännökset esitutkinnassa ja syyteharkinnassa arvioitavana olevaan tekoon. Tämä voisi olla osaltaan vaikuttamassa siihen, että soveltamiskäytäntö ei rajoittuisi käytännössä pelkästään työturvallisuus- ja ympäristörikoksiin.

Soveltamisalan laajentaminen on väistämättä kiistanalainen kysymys. Voidaan esimerkiksi pohtia, olisiko mielekästä laajentaa soveltamisala kaikkiin rikoksiin, jos nykyistä, periaatteessa hyvin laajaa soveltamisalaa ei selvitystyössä osoitetulla tavalla käytetä kuin hyvin harvoissa rikostyypeissä. Lisäksi on mahdollista pohtia, johtaisiko yleinen soveltamisala siihen, että yksilö- ja yhteisövastuun keskinäinen suhde hämärtyisi.

Useimpien rikostunnusmerkistöjen kohdalla olisi kuitenkin selkeästi todettavissa, että oikeushenkilön rangaistusvastuuta ei olisi tarpeellista pohtia muun muassa tekotekstin ja tunnusmerkistön täyttävien tekotapojen takia. Yksilövastuu on toisin sanoen monissa rikostyypeissä ainoa järkevästi ajateltavissa oleva rikosoikeudellisen moitteiden muoto.

Soveltamisalaa rajaa näkemykseni mukaan myös RL 9 luvun 3 §:n 1 momentissa oleva vaatimus siitä, että rikoksen pitää olla tehty *oikeushenkilön puolesta* tai *hyväksi*. Rikoksen tekeminen oikeushenkilön puolesta viittaa ennen kaikkea tilanteeseen, jossa rikosentekijällä on asemansa puolesta kyky ja mahdollisuus edustaa oikeushenkilöä.¹⁶⁷ Rikoksen tekeminen oikeushenkilön hyväksi edellyttää puolestaan sitä, että yhtiö hyötyy tavalla tai toisella rikoksesta. Niinpä rikosta ei ole tehty oikeushenkilön hyväksi ja siten oikeushenkilön toiminnassa silloin, kun se kohdistuu oikeushenkilön itseensä.¹⁶⁸ Vaikuttaisi tosin siltä, että oikeushenkilön hyväksi tekemistä koskevassa tulkinnassa on etäännytty varsin kauas sanan yleiskielellisestä merkityksestä. Monissa tilanteissa oikeushenkilö ei lopulta hyödy sen toiminnasta tehdystä rikoksesta, vaan päinvastoin oikeushenkilön toiminnassa tehty rikos johtaa sekä virallisiin että epävirallisiin negatiivisiin seuraamuksiin.

---

¹⁶⁷ Korkka-Knuts et al. 2020 s. 373–374.

¹⁶⁸ HE 95/1993 vp s. 35.

Pidän kokonaisuutena arvioiden perusteltuna, että jatkotyöskentelyssä otettaisiin harkittavaksi soveltamisalan laajentaminen ja selkeyttäminen edellä kuvaamani yleissäännöksen avulla. Samassa yhteydessä olisi mahdollista myös tarkastella sitä, voitaisiinko RL 9 luvun 2 §:ssä säädetyt oikeushenkilön rangaistusvastuun vastuuperusteet ryhmitellä uudella tavalla. Erityisesti anonyymin syyllisyyden sijoitteluun systemaatiikassa vaikuttaisi liittyvän epätietoisuutta. Sen lisäksi soveltamisalan laajentamista tarkasteltaessa voisi olla perusteltua arvioida, olisiko oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaa seuraamusvalikoimaa monipuolistettava ja millaiset seuraamusvaihtoehdot voisivat täydentää nykyistä oikeushenkilöön kohdistettavaa seuraamuskokonaisuutta.

8.2 Syyteneuvottelusäätely

Syyteneuvottelua ja tunnustamisoikeudenkäyntiä koskevan järjestelmä koostuu oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL) 5b luvusta, ROL 1 luvun 2–12 §:stä, RL 6 luvun 8a §:stä ja 8 luvun 3a §:stä sekä esitutkintalain 3 luvun 10a §:stä.¹⁶⁹

Syyteneuvottelua ja tunnustamisoikeudenkäyntiä koskevaa säätelyä on käsitykseni mukaan tulkittu siten, että se koskee ainoastaan epäiltynä ja vastaajana olevaa luonnollista henkilöä. Tämä tulkinta vaikuttaisi saavan tukea lain sanamuodosta, esitöistä, oikeuskäytännöstä ja oikeuskirjallisuudesta. Myös tässä selvityksessä haastatellut asiantuntijat ovat esittäneet suhteellisen yksimielisenä näkemyksenään sen, että oikeushenkilön rangaistusvastuu on rajattu syyteneuvottelun ja tunnustamisoikeudenkäynnin ulkopuolelle.

Käytännön ongelmana on tuotu esille muun muassa se, että tietyissä tilanteissa syyttäjä joutuu pohtimaan sitä, että hän jättäisi vastoin RL 9 luvun 1 §:n säännöstä vaatimatta yhteisösakkoa, jotta syyteneuvottelu ja tunnustamisoikeudenkäynti toteutuisi. Jos syyttäjä vaatisi yhteisösakkoa, vakiintuneen tulkinnan mukaan syyteneuvottelua ja tunnustamisoikeudenkäyntiä ei olisi mahdollista toteuttaa.

Tiedossani ei ole, kuinka laajamittaisena tätä ongelmaa pidetään. Asiaa voidaan kuitenkin lähestyä näkemykseni mukaan kahdella tavalla. Ensinnäkin olisi mahdollista aloittaa selvitystyö, jossa arvioitaisiin syyteneuvottelua ja tunnustamisoikeudenkäyntiä koskevan säätelyn tarkentamista siten, että yhteisösakkovaatimus sisältyisi näiden menettelyiden soveltamisalueelle edellyttäen, että muut laissa asetetut edellytykset menettelyille täyttyvät. Tällaisen selvitystyön käynnistämistä koskevaan harkintaan

---

¹⁶⁹ Ks. tarkemmin Tapani – Tolvanen 2015 s. 229–247.

voisi osaltaan vaikuttaa seuraavassa alaluvussa esille nostettava yhteisösakon minimimäärän ja maksimimäärän korottamista koskeva arviointi. Jos yhteisösakon rahamääriä päätettäisiin korottaa siten, että tuomioistuimet tuomitsivat tulevaisuudessa aikaisempaa suurempia yhteisösakkoja, oikeushenkilöillä saattaisi olla riittävä kannustin harkita syyteneuvottelua ja tunnustamisoikeudenkäyntiä.

Toiseksi on mahdollista ajatella, että syyteneuvottelun ja tunnustamisoikeudenkäynnin soveltamisalan laajentamista oikeushenkilön rangaistusvastuuseen ei ole tarkoituksenmukaista harkita ennen kuin on tehty selvitys siitä, miten laajasti syyteneuvottelua ylipäänsä käytetään nykyisin ja millaisista rikoksista on olemassa soveltamiskäytäntöä. Olisi toisin sanoen tarpeellista tietää, mikä on nykytilanne ja sen kehittämistarpeet ennen kuin lähdetään harkitsemaan soveltamisalan merkittävää laajentamista. Tällainen tieto olisi erityisen tärkeää silloin, jos oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan laajentamista harkittaisiin jossain vaiheessa yleissäännöksen avulla (luku 8.1.).

8.3 Yhteisösakon rahamäärien muuttaminen

Yhteisösakon asteikko (850–850 000 €) vaikuttaisi tilastojen perusteella tarjoavan erittäin hyvin mahdollisuuden viestittää oikeushenkilön rangaistusvastuuseen liittyvä moite. Myös tilastot osoittavat havainnollisesti, että yhteisösakon asteikossa riittää liikumavaraa, koska tuomittujen yhteisösakkojen rahamäärät jäävät niin työturvallisuusrikoksissa kuin ympäristörikoksissa varsin alhaiseksi.

Suomessa käytössä oleva yhteisösakon asteikko poikkeaa kuitenkin luvussa 5. tarkasteltujen vertailumaiden seuraamusasteikoista. Merkittävä ero liittyy ennen kaikkea yhteisövastuun perusteella määrättävän seuraamukseen rahamääräiseen maksimimäärään, jossa vaihtoehtoina on joko seuraamuksen enimmäismäärän jättäminen avoimeksi tai sitten seuraamuksen huomattava ankaroittaminen enimmäismäärää korottamalla (erityisesti Ruotsi). Vertailumaissa käytettävissä olevista asteikoista ei voida kuitenkaan suoraan päätellä, millaiseksi soveltamiskäytäntö on muodostunut tyypillisissä oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevilla jutuilla.

Jos vertailukohdaksi otetaan hallinnollisissa sanktioissa käytettävissä olevien seuraamusten rahamäärät, yhteisösakon asteikkoa ja erityisesti yhteisösakon enimmäismäärää voidaan pitää varsin alhaisena. Hallinnollisilla seuraamuksilla on kuitenkin tyypillisesti EU-oikeudellinen tausta, joten niitä ei voi suoraan verrata kansalliseen oikeushenkilön rangaistusvastuun seuraamustasoon.

Tilastojen, läpikäydyn oikeuskäytännön ja asiantuntijahaastatteluiden perusteella voidaan todeta, että yhteisösakon asteikon korottamiseen ei liity merkittävää painetta, sillä asteikko mahdollistaisi myös nykyistä suurempien yhteisösakkojen tuomitsemisen. Sen sijaan on mahdollista pohtia *yleisellä tasolla* sitä, pitäisikö oikeushenkilön rangaistusvastuuseen sisältyvä moite konkretisoitua yhteisösakon määrässä nykyistä ankarammassa muodossa. Tarkoitin tällä seuraavaa. Jos tuomittujen yhteisösakkojen arvioitaisiin painottuvan perusteettomasti asteikon alapäähän, niin silloin lainsäätäjän tehtävänä olisi yhteisösakon minimiä korottamalla viestittää lainkäyttäjälle, että yhteisösakkojen rahamäärän pitäisi olla jatkossa aikaisempaa korkeampia. Tilanne olisi tällöin samanlainen kuin erityisen osan rangaistussäännöksen rangaistusminimin korottaminen tilanteessa, jossa lainsäätjä on katsonut, että rangaistusminimi ei enää kuvasta oikealla tavalla teon moitittavuutta. Jos yhteisösakon asteikkoa harkittaisiin muutettavaksi, rikoslakiin olisi mahdollista sisällyttää varaventiilisäännös niitä tilanteita varten, joissa asteikon alittaminen olisi erityisistä syistä perusteltua (ks. yksilövastuun kohdalla RL 6:8.4).

Toinen yhteisösakon enimmäisrahämäärän korottamista puoltava argumentti liittyy hypoteettiseen arviointilanteeseen, jossa oikeushenkilön toiminnassa on syyllistytty poikkeuksellisen moitittavaan rikokseen. Jos nykyistä yhteisösakon enimmäismäärää (850 000 €) verrataan oikeushenkilöille mahdollisina hallinnollisina sanktioiden langelettavien seuraamusten ankaruuteen, oikeushenkilön rangaistusvastuu ei vaikuta olevan riittävän tehokas ja tuntuva seuraamusvaihtoehtoa.

Jos yhteisösakon asteikon muuttamista ja erityisesti enimmäismäärän korottamista päätettäisiin harkita, jonkinlaisia vaikeuksia liittyy väistämättä siihen, millaisten kriteerien avulla määritellään riittäväksi katsottava yhteisösakon enimmäismäärä. Selvitystyössä olisi mahdollista hakea tukea ainakin jossain määrin Ruotsissa voimaan tulleesta uudistuksesta tai Saksan liittotasavallassa valmisteilla olevasta lainsäädäntöhankkeesta. Sen lisäksi sakkojen korottamista koskeva, sittemmin rauennut hallituksen esitys (1/2016 vp) tarjoaa yhden kiintopisteen korottamista koskevalle pohdinnalle. Tuolloin yhteisösakon minimimäärää ehdotettiin nostettavaksi 2 500 euroon ja enimmäismäärä 2 500 000 euroon.

Kansainvälisten ja erityisen EU-oikeudellisen velvoitteiden näkökulmasta seuraamusten edellytetään olevan tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia. Kuten olen edellä todennut, pidän jossain määrin ongelmallisena sitä, että yhteisösakon maksimirahamäärä on merkittävästi alhaisempi kuin hallinnollisten seuraamusmaksujen enimmäismäärä. Sen lisäksi laajoissa, merkittäviä vahinkoja tai vahinkoriskejä sisältävissä talousrikoksissa yhteisösakon enimmäismäärä ei välttämättä ole tehokas ja varoittava, jos rikos on tehty taloudellista kantokyvyltään poikkeuksellisen vahvan oikeushenkilön toiminnassa.

8.4 Syyttäjän toimivallan laajentaminen

Esitän yhdeksi jatkovalmistelussa tarkemmin harkittavaksi ja arvioivaksi vaihtoehdoksi syyttäjän toimivallan laajentamista, jolla voitaisiin mahdollisesti tehostaa rikosprosessia ja siten lisätä oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamiskäytäntöä. Kyse olisi yksinkertaistaen siitä, että syyttäjällä olisi oikeus määrätä yhteisösakko, jolle olisi asetettu enimmäismäärä. Menettely edellyttäisi oikeushenkilön antamaa suostumusta. Oikeushenkilöllä olisi kuitenkin halutessaan oikeus saattaa asia käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Taustalla olisi mahdollista nähdä oikeushenkilöiden toimintaa ohjaava kustannus-hyöty-laskelma: oikeushenkilöt saattaisivat arvioida esimerkiksi korkeintaan 50 000 euron yhteisösakon huomattavasti edullisemmaksi vaihtoehdoksi verrattuna pitkään oikeudenkäynnin kestoon sekä oikeuskäynnin sisältämään julkisuuteen ja oikeudenkäyntikuluihin.

Näkemykseni mukaan selvitystyössä olisi mahdollista hyödyntää ennen kaikkea Ruotsissa käytössä olevaa järjestelmää. Käytettävissä olevan aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että järjestelmän käytöstä saadut kokemukset ovat pääosin myönteisiä. Syyttäjän toimivallan laajentaminen edellyttäisi kuitenkin seikkaperäistä valmistelutyötä, sillä muutos liittyisi lainkäyttövallan reunaehtoihin ja rikosprosessin toimijoiden työnjakoon. Jos tällainen jatkovalmistelua päätettäisiin käynnistää, niin samassa yhteydessä olisi luontevaa arvioida luvussa 8.1. esitetyllä tavalla koko oikeushenkilön rangaistusvastuun sääntelytekniikka ja siitä johtuva soveltamisalan merkittävä periaatteellinen laajentaminen. Syyttäjän toimivallan laajentamista voisi tällöin puoltaa prosessiekonomian näkökulmasta se, että oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan laajentamisen seurauksena esitutkintaan tulisi aikaisempaa enemmän sellaisia juttua, joissa syyttäjän pitäisi esittää yhteisösakkovaatimus.

Syyttäjän toimivallan mahdolliseen laajentamiseen liittyy välillisesti RL 9 lukuun sisältyvä *toimenpiteistä luopumista koskeva sääntely*. Tuomioistuin saa jättää oikeushenkilön tuomitsematta yhteisösakkoon RL 9 luvun 4 §:ssä säädetyillä edellytyksillä, kun taas syyttäjä saa jättää rangaistusvaatimuksen oikeushenkilöä vastaan tekemättä RL 9 luvun 7 §:ssä säädetyillä edellytyksillä.

Käytännössä ongelmia näyttäisi aiheuttavan RL 9 luvun 7 §:n 2 momentissa rangaistusvaatimuksen esittämättä jättämiselle asetettu edellytys. Syyttäjä saa nimittäin jättää rangaistusvaatimuksen tekemättä, jos rikoksentehtyjä 4 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitettussa tapauksessa on jo tuomittu rangaistukseen ja on odotettavissa, ettei oikeushenkilöä tämän vuoksi tuomittaisi yhteisösakkoon. Rikoslain 9 luvun 7 §:n 2 momentin sanamuoto ei näyttäisi mahdollistavan syyttämättä jättämisspäätöksen tekemistä oikeushenkilön kohdalla tilanteessa, jossa henkilövastaajaa ei ole vielä tuomittu

oikeudenkäynnissä, eikä RL 9 luvun 4 §:n 2 momentin 3 kohdan mukainen edellytys siten täyty.

Tilannetta voidaan konkretisoida seuraavalla esimerkillä. Oletetaan, että osakeyhtiön toiminnassa syyllistytään ympäristörikokseen, ja rikoksesta epäilty omistaa kokonaan osakeyhtiön. Oletetaan lisäksi, että kyse on pienestä yhtiöstä, jolloin yhteisösakkovaatimuksen kohdistaminen osakeyhtiöön tarkoittaisi yhteisösakkovaatimuksen kohdistamista tosiasiallisesti rikoksesta epäiltyyn. Syyteharkintavaiheessa ei ole kuitenkaan ketään vielä tuomittu RL 9 luvun 4 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitettulla tavalla. Näin ollen syyttäjän olisi vaadittava yhteisösakkoa, vaikka hän voisi suurella todennäköisyydellä olettaa, että käräjäoikeus jättää oikeushenkilön rangaistukseen tuomitsematta.

Käsitykseni mukaan toimenpiteistä luopumista koskevat säännökset toimivat muuten kohtuullisen hyvin, ja tarjoavat lainkäyttäjälle riittävän harkintavallan yhteisösakon tuomitsematta jättämiselle. Rikoslain 9 luvun 7 §:n 2 momenttia olisi kuitenkin perusteltua harkinta muutettavaksi siten, että syyttäjällä olisi mahdollisuus jättää rangaistusvaatimus esittämättä silloin, kun esitutkinnassa hankittu selvitys viittaa riittävän suurella todennäköisyydellä siihen, että yhteisösakkovaatimus jätetään tuomitsematta tuomioistuimessa RL 9 luvun 4 §:n 2 momentin 3 kohdan perusteella.

8.5 Yhteisösakon vaatiminen ja johdon osallisuutta koskeva tulkinta

Selvitystyön aikana on noussut esille kaksi kysymystä, joista toinen liittyy RL 9 luvun 1 §:n ja toinen RL 9 luvun 2 §:n tulkintaan. Oletan, että nämä tulkintakysymykset ovat olleet pohdittavana ja arvioitavana lainkäyttötoiminnassa, mutta korkeimmassa oikeudessa ei ole ollut ratkaistavana juttua, jossa olisi otettu kantaa jäljempänä tarkastelemini tulkintakysymyksiin.

Ensimmäinen kysymys koskee RL 9 luvun 1 §:ää, jonka mukaan yhteisösakkovaatimuksen voi esittää syyttäjä. Lain sanamuoto viittaa siihen, että asianomistajalla ei ole itsenäistä oikeutta esittää yhteisösakkovaatimusta, ja tälle näkemykselle on saata-vissa tukea myös lain esitoista.¹⁷⁰ Lainsäädännössä omaksuttu perusratkaisu on käsitykseni mukaan perusteltu. Käytännössä voi kuitenkin tulla vastaan tilanteita, joissa syyttäjä ei esitä yhteisösakkovaatimusta, mutta asianomistajalla saattaisi olla intressi

---

¹⁷⁰ HE 95/1993 vp s. 28.

vaatimuksen esittämiseen. Tällaisia tilanteita voi periaatteessa liittyä ympäristörikoksiin, joissa elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksella (ELY-keskuksella) on lakiin perustuva asianomistaja-asema.

Esimerkiksi ympäristösuojelulain (527/2014) 23 §:n 1 momentin mukaan ympäristösuojelulain mukaisia yleisiä valvontaviranomaisia ovat elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (*valtion valvontaviranomainen*). Kyseisen lain 188 §:n 2 momentissa säädetään, että valtion valvontaviranomainen on rikosasiassa asianomistaja, jos yleistä etua on loukattu.¹⁷¹ Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista annetun lain (897/2009) 3 §:n (933/2013) 2 momentin 3-kohdan mukaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten tehtävänä on muun muassa valvoa yleistä etua ympäristö- ja vesiasioissa. Lain 24 §:n (31/2015) 1 momentissa säädetään, että elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen oikeudesta käyttää valtion puolesta asianomistajan puhevaltaa säädetään erikseen.

Ympäristörikoksissa on toisin sanoen ajateltavissa tilanteita, joissa syyttäjä päättää olla esittämättä yhteisösakkovaatimusta, mutta asianomistajana oleva ELY-keskus pitäisi tällaisen vaatimuksen esittämistä perusteltuna. Jos oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan laajentamista ja syyttäjän toimivallan laajentamista päätettäisiin harkita selvitettäväksi, niin samassa yhteydessä olisi perusteltua arvioida myös sitä, voisiko asianomistajalla olla jossakin tilanteissa oikeus esittää yhteisösakkovaatimus. Nämä tilanteet lienevät käytännössä hyvin harvinaisia.

Toinen tulkintakysymys koskee RL 9 luvun 2 §:n 1 momentissa säädettyä johdon osallisuutta koskevaa vastuuperustetta. Kysymys voidaan muotoilla seuraavasti. Täytyykö johdon osallisuutta (samastamista) koskeva peruste oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytyksenä ainoastaan silloin, kun oikeushenkilön johdossa työskentelevä syyllistyy oikeushenkilön puolesta tai hyväksi tehtyyn rikokseen *tahallisesti*?¹⁷²

Lain sanamuodosta ei ole suoraan luettavissa, tarkoittaako osallisuus RL 9 luvun 2 §:ssä samaa kuin RL 5 luvun osallisuussäännöksissä, joissa osallisuusvastuu edellyttää *tahallista myötävaikutusta tahalliseen rikokseen*. Lain esitöissä osallisuutta käsitellään yhtäältä laajassa merkityksessä, mutta toisaalta perusteluissa viitataan ainoastaan vakiintuneisiin, nykyisin voimassa olevan RL 5 luvun mukaisiin osallisuusmuotoihin.¹⁷³ Rikosoikeudellista laintulkintaa ohjaava rikosoikeudellinen laillisuusperiaate, ri-

¹⁷¹ Samanlainen sääntely löytyy vesilain 16 luvun 5 §:stä (587/2011) ja jätelain 136 §:stä (646/2011).

¹⁷² Ks. myös Nissinen 2019.

¹⁷³ Ks. HE 95/1993 vp s. 31.

kosoikeudellinen systematiikka ja käsitteiden samanlainen tulkinta eri rikoslain säännöksissä puoltavat sitä, että osallisuus ymmärrettäisiin myös RL 9 luvun 2 §:ssä samalla tavalla kuin RL 5 luvun osallisuusäännöksiä sovellettaessa. Toista tulkintaa puoltavat puolestaan lain sanamuodon tulkinnanvaraisuus ja reaaliset argumentit: oikeushenkilön johtoon kuuluvia henkilöitä ei tyypillisesti syytetä tahallisista rikoksista, vaan tuottamuksellisista rikoksista.¹⁷⁴

Kuten olen edellä todennut, korkein oikeus ei ole ottanut nimenomaisesti kantaa tähän kysymykseen.¹⁷⁵ Jos oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaa sääntelysystematiikkaa harkittaisiin muutettavaksi, myös vastuuedellytysten tulkinnanvaraisuutta olisi mahdollista tarkastella jatkotyöskentelyssä.

8.6 Viranomaiskäytänteet ja koulutus

Työturvallisuusrikoksia koskeva analyysi osoittaa, että AVI:lla on keskeinen rooli siinä, millaiseksi rikosprosessi muodostuu oikeushenkilön rangaistusvastuun näkökulmasta. Tämä keskeinen rooli perustuu yhtäältä lainsäädännössä AVI:lle säädettyihin tehtäviin ja toisaalta viranomaisyhteistyön ja siellä omaksuttujen käytänteiden tuloksiin. Näihin hyviin käytänteisiin lukeutuu muun muassa heti esitutinnan alkuvaiheessa järjestettävä poliisin, syyttäjän ja työsuojeluviranomaisen edustajien keskinäinen yhteistyökokous.¹⁷⁶ Lisäksi työturvallisuusrikoksia koskevassa sisäisessä ja ulkoisessa koulutuksessa on hyödynnetty jo pitkään näistä käytänteistä saatuja kokemuksia ja oppeja.

Oikeushenkilön rangaistusvastuun laajempaa soveltamista saattaisi siten edistää ensinnäkin se, että esimerkiksi ympäristörikoksissa selvitettäisiin, millä tavalla valvontaviranomaisten työskentelyssä olisi mahdollista hyödyntää työturvallisuusrikoksissa hankittuja hyviä kokemuksia. Kyse voisi olla yhtäältä koulutuksellisista käytänteistä, mutta saattaisi olla hyödyllistä myös arvioida sitä, olisiko lainsäädännöllisesti mahdollista täsmentää valvontaviranomaisten roolia ympäristörikosprosesseissa.

---

¹⁷⁴ Ks. myös Korkka et al. 2020 s. 378, jotka tarkastelevat puolesta ja vastaan puhuvia argumentteja.

¹⁷⁵ Korkka et al. (2020 s. 378) katsovat, että ratkaisussa KKO 2008:33 kysymys on ollut välillisesti esille.

¹⁷⁶ Ks. Työrikosten tutkinta 2020 s. 2, jossa korostetaan hyvien käytänteiden merkitystä työrikosten tutkinnan laatutekijänä.

Lähdeluettelo

Andenæs, Johs, Alminnelig strafferett, 6. utgave ved Georg Fredrik Rieber-Mohn og Knut Erik Sæther, Universitetsforlaget AS, Oslo 2016. (Andenæs et al. 2016).

Alvesalo, Anne – Lähteenmäki, Liisa – Janhonen, Minna – Tapani, Jussi – Räsänen, Tuula, Yhteisövastuu, turvallisuus ja työturvallisuusrikos muuttuvan työelämän ja lainsäädännön käytännössä, Loppuraportti, Työterveyslaitos, Helsinki 2017 (Alvesalo et al. 2017). Saatavilla osoitteessa

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131868/Yhteis%C3%B6vastuu%2C%20turvallisuus%20ja%20ty%C3%B6turvallisuusrikos%20muuttuvan%20ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4n%20ja%20lains%C3%A4d%C3%A4nn%C3%B6n%20k%C3%A4yt%C3%A4nn%C3%B6ss%C3%A4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

BeckOK OWiG/*kirjoittaja* Beck'sche Online-Kommentare. Jürgen Graf (hrsg.). Verlag C.H.BECK München 2020. 27. Edition. Stand: 01.07.2020.

Betænkning 1289/1995 Straffelovrådets betænkning om juridiske personers bødeansvar.

Brodowski, Dominik, The Role of Corporations in Criminal Justice – an Introduction, Teoksessa Dominik Brodowski – Manuel Espinoza de los Monteros de la Parra – Eduardo Saad-Diniz (eds.), The Role of Corporations in Criminal Justice, RIDP, Vol 89 issue 1, 2018 s. 11–20.

Drucksache 440/20 Bundesrat. Drucksache 440/20. Gesetzentwurf der Bundesregierung. Entwurf eines Gesetzes zur Stärkung der Integrität in der Wirtschaft. 7.8.2020. Saatavilla osoitteessa <http://dipbt.bundestag.de/dip21/brd/2020/0440-20.pdf>.

Drucksache 440/1/20 Bundesrat. Drucksache 440/1/20. Empfehlungen der Ausschüsse zu Punkt ... der 993. Sitzung des Bundesrates am 18. September 2020. Gesetzentwurf der Bundesregierung. Entwurf eines Gesetzes zur Stärkung der Integrität in der Wirtschaft. 8.9.2020.

Drucksache 19/23568 Deutscher Bundestag. Gesetzentwurf der Bundesregierung. Entwurf eines Gesetzes zur Stärkung der Integrität in der Wirtschaft. 21.10.2020.

Engelhart, Marc, Criminal Liability from a Comparative Perspective. Teoksessa von Dominik Brodowski – Manuel Espinoza de los Monteros de la Parra – Klaus

Tiedemann – Joachim Vogel (ed.), *Regulating Corporate Criminal Liability*. Springer, Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London 2014, s. 53–76.

Frände, Dan, Yleinen rikosoikeus, Suomentanut ja seuraamusosan päivittänyt Markus Wahlberg, 2. uudistettu painos, Edita Publishing, Helsinki 2012.

Företagsbot 2020 Företagsbot. Handbok. Utvecklingscentrum. Åklagarmyndigheter. Maj 2020. Saatavilla osoitteessa https://www.aklagare.se/globalassets/dokument/handbocker/foretag-bot.pdf?_t_id=EUS5yfJlq4zhcmipc3GGjQ%3d%3d&_t_uuid=XShSxGz3TAWK4ERXSPc5Kw&_t_q=straff%3%b6rel%3%a4ggande&_t_tags=language%3asv%2csiteid%3a764c28f6-3ce5-48e7-a8ec-b8f5f22e4245%2candquery-match&_t_hit.id=Aklagare_Web_Models_Media_DocumentFile/_5fd77d36-8eb7-4cf7-bdaa-8adaa5d2cec1&_t_hit.pos=8.

Greve, Vagn – Toftegaard Nielsen, Gorm – Jensen, Asbjørn, Kommenteret straffelov, Almindelig del, 6. omarbejdede udgave, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 1997 (Greve et al. 1997).

Greve, Vagn – Jensen, Poul Dahl – Toftegaard Nielsen, Gorm, Kommenteret straffelov, Speciel del, 10. omarbejdede udgave, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2012 (Greve et al. 2012).

HE 165/1992 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ympäristövahinkojen korvaamisesta ja laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

HE 95/1993 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeushenkilön rangaistusvastausta koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 230/1994 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain 32 luvun muuttamisesta.

HE 1/1996 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa koskevan lainsäädännön uudistamisesta.

HE 53/2002 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle eräiden rikoslain talousrikossäännösten ja eräiden niihin liittyvien lakien muuttamiseksi.

HE 188/2002 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle terrorismia koskeviksi rikoslain ja pakkokeinolain säännöksiksi.

HE 109/2005 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi.

HE 88/2010 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle kilpailulaiksi.

HE 1/2016 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rikoslain 2 a ja 9 luvun muuttamisesta sekä pysäköinninvalvonnasta annetun lain 3 §:n muuttamisesta.

HE 258/2016 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain 30 luvun 13 §:n muuttamisesta.

HE 30/2018 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun ja poliisilain 5 luvun muuttamisesta.

Helenius, Dan, Oikeushenkilön rangaistusvastuu Suomen ulkopuolella tehdyistä rikoksista, *Defensor Legis* 4/2015, s. 772–790.

Hovi, Heta, Oikeushenkilön rangaistusvastuu ympäristörikoksissa – vertailussa Suomen ja Yhdysvaltain rangaistusvastuumallit, *Edilex* 2020, saatavilla osoitteessa www.edilex.fi/opinnaytetyot/21084.

Høivik, Knut, Foretaksstraff, En analyse av ansvarskonstruksjonen og dens historiske, rettspolitiske og moralske forutsetningar, Cappelen Damm As, Latvia 2012.

Holmqvist, Rolf, Brotten i näringsverksamhet, Upplaga 4:1, Wolters Kluwer, Stockholm 2017.

Hupli, Tuomas, KHO 2017:53 – Lisähuomioita keskusteluun maksukyvyttömän velallisen ympäristövastuista, *Lakimies* 2/2018, s. 281–293.

Jaatinen, Heikki, Oikeushenkilön rangaistusvastuu, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 2000.

KK OWiG/*kirjoittaja* Karsruher Kommentar zum Gesetz über Ordnungswidrigkeiten. Wolfgang Mitsch. (hrsg.). 5., neu bearbeitete Auflage. Verlag C.H.BECK München 2018.

Korkka, Heli, Oikeushenkilön toiminnassa tehty rikos ja sen estämisen laiminlyönti – organisaatiohuolimattomuus oikeushenkilön rangaistusvastuun perusteena, *Lakimies* 3–4/2019, s. 313–336.

Korkka-Knuts, Heli – Helenius, Dan – Frände, Dan, Yleinen rikosoikeus, Edita Publishing Oy, Helsinki 2020.

Krause, Melena, The Impact of Compliance on Liability and Sentencing of Corporations – A Comparable Approach between Germany and the US, teoksessa Dominik Brodowski – Manuel Espinoza de los Monteros de la Parra – Eduardo Saad-Diniz (eds.), The Role of Corporations in Criminal Justice, RIDP, Vol 89 issue 1, 2018 s. 185–195.

Lahti, Raimo, Rikosvastuun kohdentamisesta yhteisössä ja sen sääntelystä, Lakimies 8/1998, s. 1271–1284.

Lahti, Raimo, Rikosvastuun kohdentamisesta yhteisössä ja sen suhteesta oikeushenkilön rangaistusvastuuseen, teoksessa Dan Frände – Dan Helenius – Heli Korkka – Raimo Lahti – Tapio Lappi-Seppälä – Sakari Melander (toim.), Juhlajulkaisu Kimmo Nuotio 1959 – 18/4 – 2019, s. 201–221.

Lainkirjoittajan opas Hallinnollisten sanktioiden sääntelyperiaatteet. Saatavilla <http://lainkirjoittaja.finlex.fi/12-yleislait-ja-eraat-yleiset-saantelyt/12-10/>.

LaVM 2/2017 vp Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksen 258/2016 vp johdosta.

Linna, Tuula, Konkurssipesän vastuu ympäristövahingosta, Lakimies 3–4/2016, s. 373–403.

Lähteenmäki, Liisa – Koistinen, Hanna – Alvesalo-Kuusi, Anne – Tapani, Jussi – Janhonen, Minna, Yhteisösakot ja niiden mittaaminen työturvallisuusrikoksissa, Lakimies 7–8/2016, s. 1054–1079 (Lähteenmäki et al. 2016).

Malik, Hanna, Die Modelle der repressiven Verbandsverantwortlichkeit im polnischen Recht unter Berücksichtigung der langjährigen Diskussion zur Verbandsstrafbarkeit in Deutschland, Frankfurt an der Oder 2020.

Matikkala, Jussi, Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä, Edita Publishing Oy, Helsinki 2010.

Nissinen, Matti, Oikeushenkilön rangaistusvastuun selvittäminen takeltelee, Edilex, Vierashuone 6.11.2019, saatavilla osoitteessa <https://www.edilex.fi/uutiset/61890>.

Nissinen, Matti, "Te olette täällä vaan kuultavana" – valvontaviranomaisen roolista työrikosjutun pääkäsittelyssä, Edilex, Vierashuone 2.11.2020, saatavilla osoitteessa <https://www.edilex.fi/uutiset/66250>.

Nuotio, Kimmo, Esimiehen laiminlyöntiperusteinen vastuu alaisen tahallisesta rikoksesta liike-elämässä, Teoksessa Petri Jääskeläinen – Pekka Koskinen – Martti Majanen (toim.), Rikosoikeudellisia kirjoituksia VIII, Raimo Lahdelle 12.1.2006 omistettu, Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2006 s. 323–356.

OMML 52/2018 Rangaistusluonteisia hallinnollisia seuraamuksia koskevan sääntelyn kehittäminen. Työryhmän mietintö. Mietintöjä ja lausuntoja 52/2018. Oikeusministeriö. Helsinki 2018.

Orsina, Amalia, Reactive Fault: The 'New' Frontier in Corporate Criminal Liability, teoksessa Dominik Brodowski – Manuel Espinoza de los Monteros de la Parra – Eduardo Saad-Diniz (eds.), The Role of Corporations in Criminal Justice, RIDP, Vol 89 issue 1, 2018 s. 173–184.

Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) Om lov om straff (straffeloven).

PeVL 9/2016 Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä Eduskunnalle laeiksi rikoslain 2 a ja 9 luvun muuttamisesta sekä pysäköinninvalvonnasta annetun lain 3 §:n muuttamisesta.

Pieth, Mark – Ivory, Radha, Emergence and Convergence: Corporate Criminal Liability Principles in Overview. Teoksessa Mark Pieth – Radha Ivory (ed.), Corporate, Criminal Liability, Emergence, Convergence, and Risk. Springer, Dordrecht, Heidelberg, London. New York 2011, s. 3–60.

Prop. 2005/06:59 Regeringens proposition 2005/06:59 Företagsbot.

Prop. 2018/19:164 Regeringens proposition 2018/19:164 Skärpta straffrättsliga sanktioner mot företag.

RättsPM 2015:4. Strafföreläggande. Åklagarmyndigheten. Utvecklingscentrum Malmö. October 2015. Uppdaterad november 2019.

SOU 2016:82 En översyn av lagstiftningen om företagsbot. Betänkande av Utredningen om vissa frågor om företagsbot. Stockholm 2016.

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti, Syyteneuvottelun ongelmia, Defensor Legis 2/2015 s. 229–247.

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti, Rikosoikeus – Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano, 3., uudistettu painos, Talent Pro, Helsinki 2016.

Työrikosten tutkinta 2020 Poliisihallituksen kirje 9.4.2020 Työrikosten tutkinta. POL-2020-22415.

Työrikostuomiot 2019 Raportti ESAVI:n alueella annetuista työrikostuomioista. Työsuojelun vastuualue. Etelä-Suomen aluehallintovirasto. 18.5.2020.

VKSV 2016 Valtakunnansyyttäjänviraston lausunto Eduskunnan lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä HE 1/2016 vp (10.2.2016).

Yuning, Ruiheng, Carrot and Stick: The Liability Regime and Compliance Program Incentivizing – A Comparison between the USA and Germany, teoksessa Dominik Brodowski – Manuel Espinoza de los Monteros de la Parra – Eduardo Saad-Diniz (eds.), The Role of Corporations in Criminal Justice, RIDP, Vol 89 issue 1, 2018 s. 197–210.

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-0990 (PDF)
ISBN 978-952-259-826-4 (PDF)